

Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Trimestrieel

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Nr 20 – April 2011

IRIS

UITGAVEN

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Nr 20 • April 2011

Realisatieteam

Auteurs

Sabrina Cipriano, Amynah Gangji, Benoît Laine

Het dossier «Trimestrialisering van het gewestelijk bbp» werd gerealiseerd door Perrine Bamps.

Wetenschappelijk comité

Sabrina Cipriano, Amynah Gangji, Benoît Laine, Astrid Romain

Nagelezen door

Xavier Dehaibe

Coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid Romain

Opmaak en druk

IPM Printing

Vertaling

Data Translations

Directie Vertaling van het Secretariaat-generaal, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Verantwoordelijke uitgever

Francis Résimont, Secretaris-generaal van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Voor meer informatie

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Sabrina Cipriano

Tél. 02/800 38 65 – Fax 02/800 38 17

Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Kruidtuinlaan, 20 – 1035 Brussel

bisa@mbhg.irisnet.be – www.statbru.irisnet.be (de publicatie kan op dit adres gratis worden gedownload in pdf-formaat).

Wettelijk depot : IRIS Uitgaven – D/2011/6374/211

Alle rechten voorbehouden. Het reproduceren is niet toegestaan, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke vorm, noch in de bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het BISA. Het gebruik van uittreksels uit deze publicatie is echter toegestaan mits de bron wordt vermeld.

9 789078 580010

ISBN 9078580011

Inhoudsopgave

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN	4
1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT	5
2. CONJUNCTUUR IN BRUSSEL	14
2.1. Economische activiteit	14
2.2. Arbeidsmarkt	21
3. DOSSIER : MODEL VAN TRIMESTRIALISERING VAN HET GEWESTELIJK BBP	26
3.1. Inleiding	26
3.2. Ontwikkeling van het model van trimestrialisering	26
3.3. Analyse van de resultaten	31
3.4. Conclusie	36
GLOSSARIUM	37
BRONNEN	39
LIJST VAN GRAFIEKEN	40
LIJST VAN TABELLEN	41

De grafieken, tabellen en commentaren werden opgemaakt op basis van de informatie die beschikbaar was op 10 maart 2011, tenzij anders vermeld.

De belangrijkste conjunctuurkenmerken

- Het herstel van de economische wereldactiviteit, dat in het tweede kwartaal van 2009 een aanvang nam, heeft zich voortgezet tijdens het laatste kwartaal van 2010, in hoofdzaak gestimuleerd door het dynamisme van de ontwikkelingslanden, vooral die van het Aziatische continent. Het blijft echter ongelijk tussen de opkomende landen en de gevorderde economieën.

- De komende maanden zou de economische groei moeten worden bevestigd en nog altijd moeten worden ondersteund door de particuliere binnenlandse vraag en de investeringen. Het tempo van de wereldgroei zou echter gematigd blijven wegens het einde van de cyclus van de aanvulling van de voorraden bij de ondernemingen, de geleidelijke intrekking van de budgettaire herstelplannen en de lancering van budgettaire saneringsplannen. Bovendien zal de economische wereldactiviteit blootgesteld blijven aan onzekerheden die haar groeitempo zouden kunnen afremmen. Het betreft in het bijzonder de omvang van de soberheidsmaatregelen die zullen worden aangenomen om het bovenmaatse deficit van bepaalde landen te verminderen en de evolutie van de olieprijs als gevolg van de politieke onrust in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. In deze context zou het wereld-bbp in 2011 moeten stijgen aan een lager tempo dan in 2010. Volgens de jongste vooruitzichten van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zou de wereldgroei in de buurt moeten liggen van 4,4 % in 2011 en 4,5 % in 2012, tegenover 5,0 % in 2010. Daar moeten tot slot de beslist aanzienlijke negatieve gevolgen van de aardbeving in Japan aan toegevoegd worden. De economische impact van deze aardschok op de conjunctuur zal worden geanalyseerd in de volgende barometer¹.

- Het herstel in België werd tijdens het vierde kwartaal van 2010 bevestigd, zelfs al was het nog broos. Het Belgische bbp vertoonde tijdens het vierde kwartaal van 2010 een groeipercentage van 0,5 %, wat een stijging is in vergelijking met het vorige kwartaal. Deze groei is het resultaat van de binnenlandse vraag en van het opnieuw aanleggen van de voorraden. Omgekeerd woog het handelsverkeer negatief op de ontwikkeling van het bbp als gevolg van een lichte inkrimping van de uitvoer tijdens het laatste kwartaal.

- De in december verschenen cijfers van de gewestelijke boekhouding voor 2009 geven een heel goede weerstand aan van de economische activiteit in Brussel tijdens de crisis. Het bbp in volume zou in het gewest tijdens het jaar maar met 0,5 % zijn gedaald. Onze eerste ramingen voor 2010 tonen een vrij gematigd herstelscenario, dat in het gewest tijdens het vierde kwartaal zou versnellen, onder impuls van diensten aan de ondernemingen, waarvan de doorstart vrij moeizaam is. De ramingen van de toegevoegde waarde op kwartaalbasis, die worden voorgesteld in het speciale dossier van deze barometer, kaderen in deze optiek. Zoals dat meer algemeen het geval is, werd het herstel in Brussel eerst aanzwengeld door de industriële takken en de bouw, alvorens op het einde van het jaar steviger te worden

ondersteund door de diensten. Onze conjunctuurindicatoren tonen voor alle takken een terugkeer naar de tendens, zelfs een positieve conjunctuur in de groothandel en de industrie (die de eerste takken waren om na de crisis weer aan te trekken). Dit doet natuurlijk de permanente schok niet verdwijnen die deze takken eind 2008 te verwerken kregen. Alles bij elkaar zijn de vooruitzichten voor 2011 voor het gewest gematigd optimistisch. Het ontbreken van een « oplevingseffect », wat te wijten is aan de heel wat gematigder impact van de crisis in vergelijking met de rest van het Rijk, zou op korte termijn in Brussel lagere groeipercentages kunnen opleveren. Deze mogen echter de qua niveau betere absolute prestatie in het gewest, die op het vlak van de werkgelegenheid wordt bevestigd, niet versluieren.

- Hoewel de Brusselse arbeidsmarkt tussen het tweede halfjaar van 2008 en dat van 2009 te lijden had onder de gevolgen van de economische en financiële crisis, stond 2010 eerder in het teken van het min of meer snelle herstel, al naargelang de beschouwde indicator: verhoging van het bezoldigd werk en van het volume uitzendwerk en daling met 5 % van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) op het einde van het jaar, na twee jaar van vrijwel ononderbroken stijging. Het jaarbegin kondigt zich genuanceerd aan. Het aantal Brusselse werknemers vertoont, na correcties voor de seizoensinvloeden, slechts een lichte toename, terwijl de vorige kwartalen eerder dynamisch waren. Het aantal NWWZ neemt eveneens opnieuw toe. Het lijkt erop dat de rest van het jaar eerder vlak zal zijn. Hoewel geen enkele daling te voorzien valt, zullen er waarschijnlijk evenmin krachtige oplevingen waar te nemen zijn. De aanwervingsvooruitzichten van de ondernemingen lijken voor de komende maanden in de tak van de diensten aan de ondernemingen immers eerder onzeker, zelfs pessimistisch. Onze vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt suggereert integendeel een daling van het aantal werkzoekenden tijdens de komende maanden. De analyse van de verschillende indicatoren lijkt erop te wijzen dat het eerder om een terugloop van het aantal werklozen zal gaan dan om een scherpe daling.

- Het dossier van deze barometer bevat een nieuw instrument dat recentelijk door het BISA werd ontwikkeld: een raming van het driemaandelijks gewestelijk bruto binnenlands product (bbp). Het bbp wordt vaak beschouwd als het beste criterium voor het meten van de economische activiteit, maar is op gewestelijk vlak niet driemaandelijks beschikbaar, wat nochtans wenselijk is. Om dat te verhelpen heeft het BISA beslist een model van uitsplitsing in de tijd te ontwikkelen om de kwartaalwaarden van de gewestelijke toegevoegde waarde te kunnen ramen. De ontwikkeling van het model zal het BISA een betere ondersteuning bieden bij de economische analyse die om de drie maanden voor de barometer wordt gemaakt. De eerste resultaten van de driemaandelijkse toegevoegde waarden worden in dit dossier voorgesteld voor de periode 1995-2010, met een focus op de periode 2007-2010.

¹ Aangezien de barometer 10 maart 2011 werd afgesloten, werden de gebeurtenissen die zich de jongste dagen voordeden in Japan in de voorgestelde analyse niet in aanmerking genomen.

I. Macro-economische context

• Een herstel dat aanhoudt, maar aan een matig tempo.

Na een recessiefase in de periode eind 2008 - begin 2009, heeft het herstel van de economische wereldactiviteit zich tijdens het vierde kwartaal van 2010 voortgezet. De opkomende landen en de ontwikkelingslanden, en dan vooral de Aziatische, blijven de belangrijkste motor van de wereldgroei en getuigen daarbij in het bijzonder van de weerstand van de economieën uit dat gebied tegen de geleidelijke intrekking van de herstelmaatregelen in de loop van 2010 en van de sterkte van de binnenlandse vraag. De gevorderde landen zetten eveneens hun herstel voort, maar aan minder hoge groeitempo's. De groei berust er nog in hoofdzaak op de buitenlandse vraag en op het opnieuw aanleggen van de voorraden. In totaal steeg de economische wereldactiviteit in 2010 met een gemiddeld jaarlijks percentage van 5 % (IMF, januari 2011), waardoor opnieuw werd aangeknoopt bij prestaties die sinds het begin van de economische en financiële crisis niet meer werden onderzocht. Het wereld-bbp was in 2009 met -0,6 % gekrompen en de groei bleef in 2008 beperkt tot 2,8 %.

Het verloop van het herstel van de economische wereldactiviteit aan twee verschillende tempo's wordt goed geïllustreerd door de indicator van de **industriële wereldproductie**. Op grond van grafiek 1 stelt men immers vast dat de groei van de wereldproductie ongelijk blijft tussen de opkomende economieën en de gevorderde economieën. Sinds mei 2009 heeft de industriële productie in de opkomende landen haar niveau van vóór de crisis opnieuw behaald en bereikte ze een nieuw record tijdens het laatste kwartaal van 2010. In de gevorderde economieën heeft de industriële productie het moeilijk om opnieuw het niveau van vóór de crisis te bereiken en heeft ze de jongste maanden de neiging te stagneren.

De globale indicatoren, namelijk de industriële productie en de volumes van het internationale handelsverkeer, tonen een versnelling van de economische wereldactiviteit tijdens het laatste kwartaal van 2010, na de verslapping die in het voorgaande kwartaal werd vastgesteld. Zoals grafiek 1 illustreert, zette de industriële wereldproductie haar groei voort en herpakte ze zich krachtig tijdens het vierde kwartaal van 2010 (+1,8 %), nadat ze in het vorige kwartaal een lichte inzinking had beleefd (+0,7 %). De wereldproductie profiteerde in het bijzonder van de handhaving van de budgettaire herstelmaatregelen in de Verenigde Staten, zoals de verlenging gedurende twee jaar van de belastingverlagingen waartoe in 2001 en 2003 werd beslist, en de stijging van de industriële productie in Japan², die in november 2010

voor het eerst sinds 5 maanden opnieuw aanknoopte bij de groei. Men zal echter vaststellen dat de groeitempo's van de wereldproductie die tijdens het tweede kwartaal van 2010 werden opgetekend, dalen in vergelijking met hun hoge niveaus van eind 2009 - begin 2010.

In het kielzog van de industriële wereldproductie toont het **internationale handelsverkeer** zich tijdens het laatste kwartaal van 2010 eveneens dynamischer. Het steeg qua volume aan een kwartaaltempo van 2,6 % tijdens het vierde kwartaal, tegenover 0,7 % in het vorige kwartaal (grafiek 1). In november 2010 overschreden de handelsverkeervolumes lichtjes hun recordniveaus van vóór de crisis en ze bleven groeien in december 2010. De opleving van het handelsverkeer wordt vooral gestimuleerd door de vraag van de opkomende en ontwikkelingslanden, vooral de Aziatische, die dynamische groeitempo's vertonen, zowel wat hun invoer als wat hun uitvoer op het einde van deze periode betreft. Het herstel van het handelsverkeer blijft echter broos. De nieuwe verstraking van het Chinese monetaire beleid, waartoe in februari 2011 werd beslist om de oververhitting van de economie onder invloed van de inflatoire druk en de massale kapitaalinstroom te voorkomen, alsook het einde van de budgettaire herstelplannen die zowel in de gevorderde economieën als in de opkomende landen werden aangenomen, zouden het groeitempo van het handelsverkeer in 2011 kunnen afremmen. Deze verslapping zou een weerslag kunnen hebben op de buitenlandse vraag die aan de eurozone wordt gericht.

Tijdens de komende kwartalen zou de economische wereldgroei opnieuw meer autonoom moeten worden en zou zij niet langer mogen getrokken worden door de acties van de overheid, die kort na de economische en financiële crisis budgettaire herstelplannen lanceerde. Zij zou echter gematigd blijven aangezien de aanvulling van de voorraden is vertraagd. Volgens de analisten van het IMF zou in de opkomende landen de groei van de uitwisselingen van goederen en diensten sterk moeten blijven en zou de economische activiteit in 2011 en 2012 moeten toenemen met een gemiddeld jaarlijks tempo van 6,5 %, wat een lichte achteruitgang vormt in vergelijking met het percentage van 7,1 % dat in 2010 werd waargenomen. In de gevorderde landen zou de groei van de economische activiteit gematigd moeten blijven en in 2011 en 2012 met 2,5 % moeten toenemen, wat een daling is in vergelijking met de groei van 3 % die in 2010 werd opgetekend. Dit weinig dynamische tempo zou onvoldoende zijn om de hoge werkloosheidsgraden te doen dalen die in de landen van die zone worden opgetekend.

² Aangezien de barometer op 10 maart 2011 werd afgesloten, werd in de voorgestelde analyse geen rekening gehouden met de gebeurtenissen die zich de jongste dagen voordeden in Japan.

Er blijven enkele onzekerheden bestaan met betrekking tot de privéconsumptie en de bedrijfsinvesteringen die in 2011 het wereldgroeiempo zouden kunnen afremmen, zelfs al nemen deze risico's af. De landen die budgettaire herstelplannen lanceerden, met als gevolg dat zij hun overheidstekort vergrootten, zouden op korte termijn maatregelen moeten nemen om hun overheidsfinanciën weer in evenwicht te krijgen. Eind 2010 bedroegen de begrotingstekorten van de Verenigde Staten, Japan en de eurozone respectievelijk 10,5 %, 7,7 % en 6,3 %, terwijl China zijn overheidsfinanciën gezond wist te houden met een begrotingstekort van 2,9 %. De procedés voor begrotingsaanpassingen die de komende kwartalen worden verwacht, in combinatie met de geleidelijke intrekking van de budgettaire herstelplannen, zouden op korte termijn de binnenlandse vraag moeten beperken en in 2011 het groeiempo van de economische wereldactiviteit afremmen. De internationale economische context blijft eveneens onzeker wat de evolutie van de grondstoffenprijzen betreft en in het bijzonder de evolutie van de olieprijs, die begin 2011 opnieuw zijn beginnen stijgen: de prijs van een vat olie overschreed in maart 2011 de drempel van \$ 110, een niveau dat niet meer werd waargenomen sinds augustus 2008. In deze context zou het groeiempo van de econo-

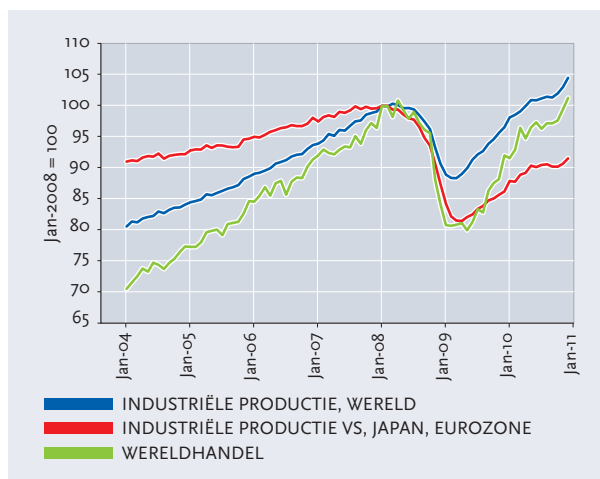
• Analyse per geografische entiteiten

Het herstel van de economische activiteit in de **opkomende Aziatische landen** heeft zich gedurende het hele jaar 2010 voortgezet. Dit herstel berust zowel op een sterke opleving van hun uitvoer als op een aanhoudend sterke binnenlandse vraag. Volgens het IMF zou de groei van het bbp voor deze zone in 2010 in totaal 9,3 % moeten bedragen. De groei zou vervolgens gematigder (en waarschijnlijk houdbaarder) moeten worden in 2011 (8,4 %), onder invloed van de verstrakking van het monetaire beleid van bepaalde Aziatische landen (in het bijzonder van China en Japan) en van het geleidelijke einde van de budgettaire herstelmaatregelen.

Deze zone wordt meer in het bijzonder voortgetrokken door China, waar de economische activiteit zich na de crisis snel heeft hersteld. De Chinese economische groei bleef krachtig tijdens het vierde kwartaal van 2010 en steeg lichtjes in vergelijking met het vorige kwartaal. In vergelijking met hetzelfde kwartaal van het voorgaande jaar, groeide het Chinese bbp qua volume tijdens het vierde kwartaal van 2010 met 9,8 %, tegenover 9,6 % het kwartaal daarvoor (ECB, februari 2011). De groeitempo's van de Chinese economie tijdens de laatste twee kwartalen van 2010 daalden echter in vergelijking met hun hoge niveaus van begin 2010 (10,3 % tijdens het tweede kwartaal en 11,9 % tijdens het eerste kwartaal van 2010 (ECB, november 2010)). De bruto-vorming van

mische wereldactiviteit in 2011 een daling vertonen in vergelijking met het hoge niveau dat in 2010 werd vastgesteld. De jongste vooruitzichten van het IMF voorzien een groei van het wereld-bbp met 4,4 % in 2011 en met 4,5 % in 2012.

GRAFIEK 1 : Evolutie van de wereldhandel en de industriële productie, 2004-2010

Bron : Centraal Planbureau

vast kapitaal en de uitvoer waren de belangrijkste motoren van de Chinese groei tijdens het vierde kwartaal van 2010, terwijl op het einde van de periode een verslapping van de privéconsumptie werd opgetekend, zelfs al bleef die krachtig. De jongste maanden worden echter tekenen van een oververhitting van de Chinese economie waargenomen. Eind 2010 had de overheid de reglementering op het gebied van hypothecair krediet verstrengd om speculaties op de vastgoedmarkt tegen te gaan. Ondanks deze maatregelen lijkt het erop dat de kredietactiviteit sinds 1 januari 2011 opnieuw op volle toeren draait, wat de Chinese centrale bank ertoe heeft aangezet in februari 2011 voor de derde keer op zes maanden tijd haar leidende rentevoet op te trekken en het niveau van de verplichte reserves van de banken te verhogen. De Chinese autoriteiten willen met deze maatregelen de inflatie, die de jongste maanden opnieuw was gestegen, aan banden leggen door de massale instroom van kapitaal te beperken³, wat leidt tot een opwaardering van de munt. De RMB yuan zou de komende maanden in waarde moeten blijven stijgen onder invloed van de verstrakking van het Chinese monetaire beleid, wat tot een vermindering van de inflatoire druk zou moeten leiden, maar wat ook de concurrentiekracht van de Chinese ondernemingen zou beïnvloeden ten nadele van hun Aziatische concurrenten.

³ Onmogelijkheid voor de niet-inwoners kortlopende depositorekeningen te openen.

Over het hele jaar 2010 bedroeg de economische groei van China 10,3 %, een verbetering in vergelijking met het groeipercentage dat in 2009 werd opgetekend (9,2 %). De sterke Chinese economische groei had een «spill-over-effect» op de andere landen van de zone, waar in 2010 tal van staten krachtige, voor sommige zelfs ongeziene, groeipercentages vertoonden (9,7 % in India, 7,5 % in Thailand, 7 % op de Filipijnen en 6,7 % in Maleisië).

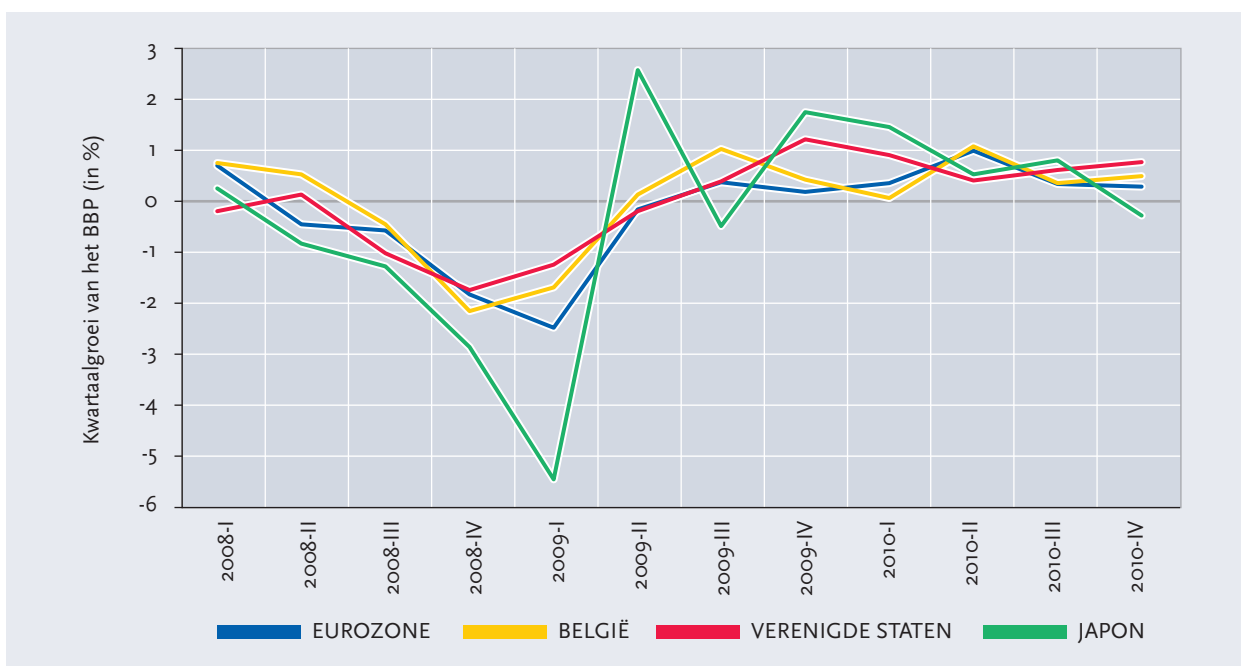
In de komende kwartalen zal de Chinese economische activiteit waarschijnlijk verslappen onder invloed van de verharding van het monetaire beleid, de geleidelijke intrekking van de herstelplannen en de daling van de Japanse vraag ten gevolge van de verslapping van de Japanse economische activiteit die eind 2010 werd vastgesteld. Volgens de jongste vooruitzichten van het IMF zou de economische groei van China, zelfs al blijft zij krachtig, in 2011 onder de drempel van 10 % zakken, met een verwacht groeipercentage van 9,6 %.

Het enige Aziatische land dat het minder goed doet is **Japan**, waar de groei van de economische activiteit tijdens het vierde kwartaal van 2010 voor het eerst dat jaar kromp. De economische activiteit nam op kwartaalbasis met 0,3 % af, terwijl het Japanse bbp tijdens het derde kwartaal met 0,8 % was gestegen (grafiek 2). Deze daling van de groei was een afspiegeling van een verslechtering van de handelsbalans als gevolg van de afname van zowel de Japanse uitvoer als van de invoer, waarbij de uitvoer nog meer verminderde (-0,7 % in vergelijking met het derde kwartaal) dan de invoer (-0,1 % in vergelijking met het

derde kwartaal). De Japanse economische activiteit, die sterk afhankelijk is van de export, leed onder de verhoging van de koers van de Yen, die leidde tot een verlies van concurrentiekracht bij de industrieën van de archipel in vergelijking met de andere opkomende landen, waardoor de buitenlandse vraag afnam. Het opgeven van de herstelmaatregelen door de Japanse autoriteiten, zoals het einde van de subsidie voor de aankoop van milieuvriendelijke voertuigen en de verhoging van de accijnzen op tabak, leidden tijdens het vierde kwartaal tot een daling van de privéconsumptie en van de industriële productie. Hoewel de deflatiedreiging niet volledig is verdwenen, is zij in het land op het einde van het jaar vervaagd. De Japanse consumptieprijsindex bedroeg in december 2010 0 % ten gevolge van het duurder worden van de verse groenten en de verhoging van de accijnzen op tabak, die op 1 oktober 2010 van kracht werd.

Over het hele jaar 2010 steeg het Japanse bbp aan een tempo van 4,3 %, een duidelijk herstel in vergelijking met 2009 toen het met 6,3 % was geslonken. Deze groei was gebaseerd op de sterke vraag naar investeringsgoederen vanwege de opkomende landen, met name vanwege China, dat in 2010 een beleid van grote infrastructuurwerken lanceerde, en op de privéconsumptie, die tot de herfst 2010 werd gesteund door overheidssubsidies. De conjunctuuropleving die in 2010 werd waargenomen, hoewel zich tijdens het vierde kwartaal van 2010 een verslapping voordeed, had een positieve impact op de arbeidsmarkt, met eind 2010 een lichte daling van het werkloosheidspercentage, wat de koopkracht van de gezinnen ten goede kwam.

GRAFIEK 2 : Kwartaalverloop van het BBP in kettingeuro's*

* Kwartaal-op-kwartaalgroei in volumes, gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten, referentiejaar 2000
Zie glossarium voor een definitie van kettingeuro's
Bron : Eurostat - berekeningen BISA

Tijdens de komende kwartalen zou de Japanse economische activiteit weer moeten aanknopen bij de groei, onder invloed van een herstel van de export naar de opkomende Aziatische economieën, in het bijzonder de Chinese. Wegens het geringe dynamisme van de binnenlandse vraag zou de groei van de economische activiteit in 2011 een duidelijke daling moeten vertonen in vergelijking met de goede prestaties die in 2010 werden opgetekend. Het reële gezinsinkomen heeft immers de neiging te stagneren in een nog altijd deflationaire context, wat een opleving van de privéconsumptie belemmert. In de herfst van 2010 namen de Japanse autoriteiten een nieuwe reeks maatregelen aan, waarvan het totale budget 1,2 % van het Japanse bbp bedraagt. Deze nieuwe ingrepen, die de Japanse staatsschuld op ongeveer 200 % van het bbp brengen, stellen op middellange termijn maatregelen in het verschiet tot herstel van de overheidsfinanciën, met inbegrip van een aanzienlijke belastingverhoging die de binnenlandse vraag negatief zou moeten beïnvloeden. Bij gebrek aan nieuwe budgettaire herstelplannen zou de privéconsumptie de komende maanden futloos moeten blijven. Bijgevolg zou de Japanse economische groei in 2011 1,6 % en in 2012 1,8 % bedragen.

Tijdens het vierde kwartaal van 2010 is in de **Verenigde Staten** de economische groei lichtjes versneld, met een driemaandelijks groeitempo van 0,8 % tegenover 0,6 % tijdens het vorige kwartaal (grafiek 2). Hoewel dit cijfer voor de zone niet minder ontgoochelend blijft, overschreed het niveau van het bbp gemeten in volume tijdens het vierde kwartaal toch zijn hoogste cijfer van vóór de crisis, dat werd bereikt tijdens het vierde kwartaal van 2007. Tijdens het vierde kwartaal verschilden de groeimotoren in vergelijking met de overige kwartalen van het jaar. De groei van het bbp werd gesteund door de privéconsumptie (+1 %), de investeringen (+1 %) en een positieve bijdrage van het handelsverkeer, waarbij de export bleef stijgen (+2,3 %) terwijl de invoer voor het eerst sinds het begin van dat jaar terugliep (-3,3 %). De stijging van de consumptie-uitgaven geeft een daling weer van het spaarpercentage van de gezinnen, dat van 6,3 % in de lente van 2010 zakte tot 5,3 % in december 2010, en geen groei van het beschikbare inkomen. De wederaanleg van de voorraden en de overheidsuitgaven krompen het laatste kwartaal en droegen zodoende negatief bij tot de groei van het Amerikaanse bbp. Tijdens de eerste drie kwartalen werd de groei in hoofdzaak gedragen door de wederaanleg van de voorraden en de privéconsumptie. De netto-export daarentegen droeg negatief bij tot de groei van de eerste drie kwartalen, terwijl de invoer meer steeg dan de uitvoer.

Over het hele jaar 2010 bedroeg de globale groei van de Amerikaanse economie 2,8 %, na in 2009 met 2,6 % te zijn gekrompen. De privéconsumptie en de wederaanleg

van de voorraden waren in 2010 de twee groeimotoren, terwijl de bijdrage tot de groei van de netto-uitvoer van goederen en diensten negatief was wegens de verslechtering van het handelstekort ten gevolge van de stijging van de grondstoffenprijzen. De consumptie-uitgaven van de gezinnen blijven echter beperkt en worden afgeremd door de futloze situatie op de arbeidsmarkt, die tijdens het vierde kwartaal van 2010 nog altijd een extreem hoog werkloosheidspercentage vertoont (9,6 % terwijl datzelfde percentage tijdens het vierde kwartaal van 2007 4,8 % bedroeg). De jongste maanden lijkt dit percentage echter te verminderen (in januari 2011 bedroeg het werkloosheidspercentage 9,0 %).

De voor 2011 beschikbare vooruitlopende conjunctuur-indicatoren, die afkomstig zijn van de vertrouwens-enquêtes bij de gezinnen, de ondernemingen en de banken, duiden op een globale verbetering van de Amerikaanse economische situatie tijdens de komende kwartalen. De verlenging gedurende twee jaar van de belastingverlagingen⁴ waartoe eind 2010 werd beslist, en de versoepeling van de criteria voor de toekenning van kredieten, zouden de gezinsconsumptie moeten ondersteunen. De investeringen in woningen zouden laag blijven, wat de Amerikaanse economische groei zou matigen. Op de vastgoedmarkt wordt er maar weinig verbetering verwacht wegens de stagnatie van de verkoop van nieuwe huizen als gevolg van het wegvallen van de premies voor de aankoop van een woning en de aanzienlijke voorraad woningen, die een gevolg is van de inbeslagnemingen van vastgoed, die in 2011 zullen aanhouden.

Bovendien zouden de massale interventies van de Fed, die in november 2010 nog werden opgevoerd (voor 600 miljard aankopen van staatsobligaties op één jaar tijd), de rentevoet ten minste tijdelijk op een heel laag peil moeten handhaven, wat gunstig is voor de gezinnen en de bedrijven, en moeten bijdragen tot de verzwakking van de dollar in vergelijking met de munten van de handelspartners van de Verenigde Staten. Bijgevolg zou in de komende maanden de buitenlandse vraag groter moeten worden, wat de bedrijfsinvesteringen zou stimuleren. Tot slot zou de geringe inflatie een verhoging moeten mogelijk maken van de reële gezinsinkomsten, zelfs in een context van geringe nominale stijging van de lonen, en dus de privéconsumptie lichtjes moeten aanzwengelen. Gelet op deze gegevens zou de Amerikaanse economische activiteit in 2011 moeten versnellen en vervolgens in 2012 opnieuw vertragen. De jongste vooruitzichten van het IMF rekenen op een evolutie van 3 % in 2011 en van 2,7 % in 2012.

In de **eurozone**⁵ is de economische groei tussen het derde en het vierde kwartaal van 2010 stabiel gebleven, met een kwartaalgroeitempo van 0,3 % (grafiek 2). In vergelijking met hetzelfde kwartaal van het jaar voordien

⁴ De kosten van de belastingverlagingen vertegenwoordigen 1,3 % van het Amerikaanse bbp.

⁵ Op 1 januari 2011 is Estland toegetreten tot de eurozone, die op dit moment 17 lidstaten telt. Estland is een heel kleine economie, waarvan het bbp 0,2 % vertegenwoordigt van het bbp van de verruimde eurozone. Deze toetreding wijzigt dus maar heel lichtjes de samengevoegde macro-economische gegevens van deze zone.

steeg het bbp van deze zone met 2,0 %. Het bbp van de eurozone gemeten in volume vertoonde in het laatste kwartaal van 2010 een niveau dat nog lager was dan zijn niveau van voor de crisis. De groei van het bbp van de eurozone werd tijdens het vierde kwartaal van 2010 gesteund door de privéconsumptie (0,2 %) en door de netto uitvoer (0,3 %), zelfs al zijn de verhogingen van de uitgewisselde volumes⁶ het laatste kwartaal van 2010 geringer in vergelijking met de hoge niveaus van begin 2010. De investeringen die op kwartaalbasis met 0,6 % krompen, droegen daarentegen negatief bij tot de groei van het bbp van deze zone (-0,1 %). Deze verslapping was de afspiegeling van de productiecapaciteiten⁷ bij de ondernemingen, die toereikend zijn om te voldoen aan de toename van de vraag die in hoofdzaak afkomstig is van de opkomende Aziatische landen. Wanneer men de groei van het bbp analyseert per economische sector, stelt men vast dat de economische activiteit in de eurozone tussen de verschillende takken ongelijk was. De economische activiteit was dynamisch in de industriële takken, die op kwartaalbasis een groei met 1,4 % registreren, tegenover 0,3 % tijdens het vorige kwartaal. De economische activiteit kromp in de bouw (-1,7 %), waar zij te lijden had onder het zware winterweer tijdens het jaareinde, en ze blijft zwak in de takken van de diensten aan de ondernemingen.

De situatie bleef dit jaareinde echter sterk verschillend tussen de landen van de eurozone. Enerzijds vertoonden België, Duitsland, Nederland, Slowakije en Finland groeipercentages boven het gemiddelde van de zone, zelfs al werden de prestaties van het tweede kwartaal niet geëvenaard, wat in het bijzonder geldt voor Duitsland (+0,4 % in het derde kwartaal tegenover +2,2 % tijdens het tweede kwartaal van 2010). Anderzijds kenden een aantal landen van de zone (Spanje, Frankrijk) tijdens het vierde kwartaal een stagnatie, zelfs een daling van hun bbp (-1,4 % voor Griekenland, -0,3 % voor Portugal en -0,4 % Denemarken).

De verschillende groeimotoren en -tempo's die binnen deze zone worden vastgesteld, geven in hoofdzaak uiting aan de capaciteit van de landen van de zone om profijt te trekken uit het economische herstel in de opkomende landen en het door de staat opgelegde soberheidsniveau van hun overheidsfinanciën, dat het oordeel van de financiële markten beïnvloedt. Vanuit dit oogpunt wist Duitsland zich handig uit de zaak te draaien en profiteerde het ten volle van de opleving van de economische wereldactiviteit in 2010, met een groeiend aandeel in de export naar de opkomende landen en zijn houdbaar

geachte budgettaire situatie (zelfs al waren de jongste inschrijvingen op obligaties geen groot succes en zorgden zij voor een duidelijke stijging van de Bund). De uitbreiding van de export had tot gevolg dat het gebruik van de productiecapaciteiten in de fabrieksindustrie werd verhoogd, waardoor de investeringen toenamen. De bijdragen van de investeringen en van de wederaanleg van de voorraden tot de groei vertonen op het einde van de periode echter geringere waarden dan die welke tijdens het eerste halfjaar van 2010 werden opgetekend. Als uitvloeisel daarvan profiteren de belangrijkste handelspartners van Duitsland binnen de eurozone, waaronder België, van deze adempauze. De landen die geografisch of commercieel verder van Duitsland verwijderd zijn, hebben daarentegen meer moeite om de weg naar de groei terug te vinden. Daarenboven was de economische activiteit van sommige van die landen, zoals Ierland of Spanje, structureel meer blootgesteld aan de gevolgen van de crisis in 2009, wegens het grotere belang van de financiële sector of van het vastgoed en de bouw in hun recente economische groei.

Over het hele jaar 2010 steeg het bbp van de eurozone met 1,8 %, terwijl het in 2009 nog gedaald was met 4,1 %. De prestaties van Japan en de Verenigde Staten overtreffen de prestaties die werden genoteerd in de eurozone, die nog steeds niet erg dynamisch is. In 2010 vertoonden tal van landen van de eurozone aanzienlijke overheidstekorten, voornamelijk als gevolg van de budgettaire herstelplannen. De geleidelijke intrekking van de begrotingsmaatregelen die werden genomen om de crisis tegen te gaan, en de stijging van de ontvangsten die verbonden zijn aan het herstel van de economische activiteit, verminderden aanzienlijk het niveau van de begrotingstekorten van de landen van deze zone, maar in sommige lidstaten blijven zij hoger dan de normen van het Stabiliteitspact⁸. Bijgevolg werden onder impuls van de Europese autoriteiten vanaf 2009 saneringsplannen gelanceerd⁹ om de bovenmaatse begrotingstekorten van bepaalde lidstaten bij te sturen. Deze plannen, waarvan de omvang en de chronologie van lidstaat tot lidstaat variëren, zullen in 2011 blijven wegen op de evolutie van het beschikbare gezinsinkomen, bezwaard door een toegenomen belastingdruk of een vermindering van de sociale uitkeringen, die voortvloeit uit de vermindering van de overheidsuitgaven. Zij zullen eveneens tot gevolg hebben dat de verschillen qua economisch dynamisme, die binnen deze zone al worden waargenomen, nog worden aangescherpt.

⁶ In het vierde kwartaal stegen de export en de import in volume het traagst sinds begin 2010: namelijk met 1,8 % voor de export en met 1,1 % voor de import.

⁷ Het gebruikspercentage van de productiecapaciteiten bedroeg in januari 2011 60 %, wat minder is dan het langetermijngemiddelde (81,3 %).

⁸ Het Stabiliteits- en groeipact is het instrument waarvan de lidstaten van de eurozone zich hebben voorzien om hun begrotingspolitiek te coördineren en het opduiken van bovenmaatse begrotingstekorten te voorkomen. De procedure van de bovenmaatse begrotingstekorten wordt op gang gebracht zodra een lidstaat het overheidstekortcriterium overschrijdt dat is bepaald op 3 % van het bbp.

⁹ In 2009 nam Griekenland soberheidsmaatregelen aan om zijn bovenmaats tekort tegen te gaan. Het zal in 2010 worden gevolgd door Portugal, Spanje, Frankrijk en Ierland. Maatregelen voor een krachtadig beheer zouden in 2011 moeten worden genomen door Duitsland, Nederland en België.

In de komende maanden zou de export van de eurozone moeten blijven profiteren van de voortzetting van het herstel van de wereldeconomie. De maatregelen inzake begrotingsconsolidatie die tijdens het eerste halfjaar van 2011 in bepaalde landen van de eurozone zullen worden genomen, zouden echter de binnenlandse vraag rechtstreeks kunnen aantasten via de daling van de koopkracht van de gezinnen en de afname van de overheidsuitgaven. Wegens een te geringe bijdrage van de binnenlandse vraag tot de groei, die nog in ruime mate berust op de export, zou de economische groei van de eurozone de komende maanden bescheiden blijven en nog altijd heterogeen zijn tussen de lidstaten. Duitsland zou de belangrijkste groeimotor van deze zone blijven. De vooruitzichten op korte termijn van het IMF, bevestigd door die van de Europese Commissie, voorzien een verslapping van de economische groei van de eurozone in vergelijking met 2010, met een groeivoet van 1,5 % in 2011 (1,6 % volgens de Europese Commissie) en van 1,7 % in 2012. Dit weinig dynamische groeiniveau zou wel eens onvoldoende kunnen zijn om het werkloosheidspercentage in de eurozone aanzienlijk te verlagen, dat thans in het vierde kwartaal van 2010 plafonneert op 10,0 % (hetzelfde niveau als dat van het derde kwartaal van 2010). Dit samengevoegde werkloosheidspercentage versluiert echter verschillende realiteiten tussen de lidstaten onderling. Het Duitse werkloosheidspercentage stond het eerste kwartaal van 2010 op een lager niveau (6,6 % tijdens het vierde kwartaal van 2010) dan zijn dieptepunt van vóór de crisis (7,1 % opgetekend tijdens het tweede kwartaal van 2008). Spanje (20,4 %), Frankrijk (9,7 %) en Ierland (13,9 %) bleven tijdens het vierde kwartaal van 2010 recordpercentages vertonen.

TABEL 1 : Evolutie van de wisselkoers van de US dollar tegenover de euro

US dollars per euro		
	Periode-gemiddelde	Einde periode
SEP - 2010	1,307	1,365
OKT - 2010	1,390	1,386
NOV - 2010	1,366	1,300
DEC - 2010	1,322	1,336
JAN - 2011	1,336	1,369
FEB - 2011	1,365	1,383

Bron : ECB

Nadat hij in december 2010 in waarde daalde, is de euro in januari en februari 2011 in vergelijking met de dollar opnieuw in waarde gestegen (tabel 1). Deze opwaardering volgt op het vooruitlopen door de financiële markten op een verhoging van de leidende rentevoet van de Europese Centrale Bank (ECB) vanaf april 2011 en op de vermindering van hun ongerustheid met betrekking tot de houdbaarheid van de overheidsfinanciën van

bepaalde lidstaten. De vrees van de financiële markten met betrekking tot de terugbetalingscapaciteit van sommige landen van de eurozone, zou kunnen bedaren met de oprichting midden 2013 van het «Europees Mechanisme voor Financiële Stabiliteit» (EMFS), dat beschikt over een leningscapaciteit die tweemaal groter is (500 miljard euro) dan die van het «Europees Fonds voor Financiële Stabiliteit», een voorziening die momenteel van kracht is. De komende maanden zou de wisselkoers van de euro echter onregelmatig blijven en schommelen volgens de verwachtingen van de markten betreffende de houdbaarheid van de overheidsfinanciën van Portugal, Ierland en Griekenland, alsook van de beslissingen die op het vlak van de eurozone worden genomen met betrekking tot het toekomstige EMFS.

De inflatie, gemeten aan de hand van de consumptieprijnsindex, is de voorbije zes maanden in de eurozone versneld en bereikt in januari 2011 een piek van 2,3 % (tabel 2) onder invloed van de stijging van de grondstofprijzen, in het bijzonder van de verse levensmiddelen (groenten, tarwe, maïs enz.) en van de olieproducten. Diverse factoren liggen aan deze stijging ten grondslag: de slechte klimatologische omstandigheden van december 2010 en de grote vraag vanwege de opkomende landen. De prijs van een vat olie schiet eveneens de hoogte in als gevolg van het uitbarsten van de Egyptische en Libische revoluties, die de vrees voor een breuk in de olievoorrading aanwakkeren. Het betreft de hoogste inflatievoet sinds oktober 2008 die zodoende voor het eerst sinds 2008 de 2 %-norm van de ECB overschrijdt. Ondanks deze overschrijding besliste de ECB haar

TABEL 2 : Evolutie van het indexcijfer van de consumptieprijzen in België en in de eurozone

	België		Eurozone	
	Index (2005 = 100)	Jaarlijkse groeivoet (%)	Index (2005 = 100)	Jaarlijkse groeivoet (%)
JUL - 2010	110,74	2,57	109,68	1,74
AUG - 2010	110,80	2,32	109,91	1,61
SEP - 2010	111,15	2,91	110,12	1,78
OKT - 2010	111,31	3,01	110,52	1,92
NOV - 2010	111,45	2,86	110,65	1,92
DEC - 2010	111,88	3,10	110,33	2,22
JAN - 2011	112,53	3,22	110,54	2,32
FEB - 2011	113,18	3,39	n.d.	n.d.
MRT - 2011 (e)	113,55	3,34	n.d.	n.d.
APR - 2011 (e)	113,96	3,35	n.d.	n.d.
MEI - 2011 (e)	114,14	3,11	n.d.	n.d.
JUN - 2011 (e)	114,36	3,32	n.d.	n.d.

(e) Schattingen

Bron : FPB, Eurostat - berekeningen BISA

inschikkelijk beleid in maart voort te zetten door haar belangrijkste leidende rentevoet op het historisch lage niveau van 1 %, zoals vastgelegd in mei 2009, te handhaven. De prijsdruk zou in 2011 moeten aanhouden, met het behoud van de inflatie op een niveau lichtjes boven de 2 %. De prijsstijgingen zouden echter maar een matige weerslag hebben op de koopkracht van de gezinnen en op de producten die in de eurozone worden vervaardigd, gelet op de loonmatiging die er heerst en de onderbenutting van de productiecapaciteiten. Tijdens de komende maanden zou de leidende rentevoet van de ECB lichtjes kunnen stijgen, en dit vanaf april 2011, om de toenemende inflatoire druk in de zone te verzachten

Zoals in tal van lidstaten heeft het herstel van de economische activiteit, dat in België in 2009 begon, zich tijdens het vierde kwartaal van 2010 voortgezet. Het Belgische bbp vertoonde een kwartaalgroei van 0,5 %, een lichte stijging in vergelijking met het vorige kwartaal (0,4 %). Deze resultaten zijn beter dan van de eurozone (0,3 %), Frankrijk (0,3 %) en Duitsland (0,4 %), maar lager dan die van Nederland (0,6 %).

Tabel 3 en grafiek 3 ontlede het bbp volgens de uitgavenbenadering in de eindconsumptie van de gezinnen en van de overheidsinstellingen, de investeringen, de export en de import. Men kan daarin zien dat tijdens het vierde kwartaal de groei van het bbp in hoofdzaak werd ondersteund door de toename van de bedrijfsvoorraden (1,0 %) en door de stijging van de consumptie van de overheidsbesturen (0,4 %). Tijdens het vierde kwartaal herstelde de binnenlandse vraag (exclusief voorraden) zich lichtjes en steeg met 0,5 %, na een stijging met 0,3 % tijdens het vorige kwartaal. De investeringen van de overheidsbesturen namen met 7,9 % toe, terwijl zij een kwartaal eerder met 0,7 % waren geslonken. De weerslag van de gemeente- en provincieverkiezingen van 2012 die de lokale overheden ertoe aanzetten hun investeringen op te voeren, zou zich al op het einde van dit jaar kunnen laten voelen en de bijdrage van de openbare investeringen tot de groei kunnen verhogen. Hoewel de bedrijfsinvesteringen bleven stijgen en de binnenlandse vraag ondersteunden, stegen zij het traagst sinds drie kwartalen, met een groei van 0,3 % tijdens het vierde kwartaal, tegenover respectievelijk 1,2 % en 0,6 % tijdens het tweede en derde kwartaal. Deze daling wordt verklaard door de stagnatie op 80 % van het benuttingspercentage van de industriële productiecapaciteiten tussen het derde en het vierde kwartaal van 2010. De residentiële investeringen zetten het herstel voort dat zij in het vorige kwartaal waren begonnen, met een kwartaalgroei van 0,5 %. Sinds twee kwartalen leveren zij een positieve bijdrage tot de groei van de binnenlandse vraag, zelfs al blijft hun inbreng bescheiden gelet op de aanzienlijke daling die zij de voorbije twee jaar leden. De toename van de gezinsconsumptie is lichtjes verzwakt tussen het derde kwartaal (0,4 %)

en het vierde kwartaal (0,3 %). Na vijf kwartalen van vooruitgang deed de exportactiviteit van de Belgische ondernemingen het op het einde van het jaar niet meer zo goed. Tijdens het vierde kwartaal is de uitvoer qua volume met 0,2 % gekrompen onder invloed van de verslapping van de economische activiteit bij de voornaamste handelspartners van België. De import daarentegen steeg qua volume met 1,2 % onder impuls van de groei van de binnenlandse vraag en de wederaanleg van de voorraden. Bijgevolg was de bijdrage van het buitenlandse verkeer van goederen en diensten tot de groei van het Belgische bbp tijdens het vierde kwartaal ruimschoots negatief (-1,0 %) en dit voor het eerst sinds het tweede kwartaal van 2009.

De stijging van de Belgische economische groei tijdens het vierde kwartaal is de afspiegeling van een dynamische economische activiteit in alle economische sectoren, maar de omvang van de groei van de toegevoegde waarde verschilt van sector tot sector. De bouw vertoont het beste groeitempo van dit kwartaal, met een driemaandelijks stijging van de toegevoegde waarde met 1,0 %, na 0,4 % in het vorige kwartaal. De industriële activiteit daarentegen lijdt onder de verslapping van de buitenlandse vraag aan België¹⁰, in het bijzonder van de verslapping van de industriële productie in Duitsland die in november en december 2010 is gekrompen. De groei van de toegevoegde waarde in deze sector bedroeg 0,1 % tijdens het vierde kwartaal van 2010, haar laagste groeitempo van 2010. Wat de diensten betreft, is hun toename met een groei van 0,4 % identiek aan die van het vorige kwartaal. Hoewel de dienstensectoren deze jongste drie kwartalen vrijwel stagnerende groeipercentages vertonen, mag men niet uit het oog verliezen dat de diensten minder zwaar werden getroffen door de crisis en dat het in te halen verlies daardoor minder groot is.

Onder impuls van het herstel van de economische activiteit in België stelde men tijdens het laatste kwartaal van 2010 een lichte daling vast van het werkloosheidspercentage, gemeten op basis van de enquête naar de arbeidskrachten (EAK). Tussen het derde en het vierde kwartaal van 2010 zakte het werkloosheidspercentage van 8,4 % tot 8,2 % (tabel 3). Over het geheel van 2010 noteerde men een opleving van de arbeidsmarkt in België, met in totaal een netto-creatie van 28 600 arbeidsplaatsen, terwijl in 2009 een verlies van 15 900 banen werd geregistreerd. Deze toename van de werkgelegenheid zou zich in 2011 moeten voortzetten, maar op een ongelijke manier in de loop het jaar. Tijdens het eerste halfjaar wordt een terugloop van de werkgelegenheid verwacht onder invloed van de groei van de arbeidstijd per persoon als gevolg van de daling van de tijdelijke werkloosheid bij de ondernemingen en het feit dat de werkgevers minder vaak een beroep doen op het «Win-Win¹¹»-banenplan. Het creëren van werkgelegenheid zou vervolgens moeten

¹⁰ De Belgische industrie is gespecialiseerd in de productie van intermediaire of halfafgewerkte goederen.

¹¹ Zie glossarium.

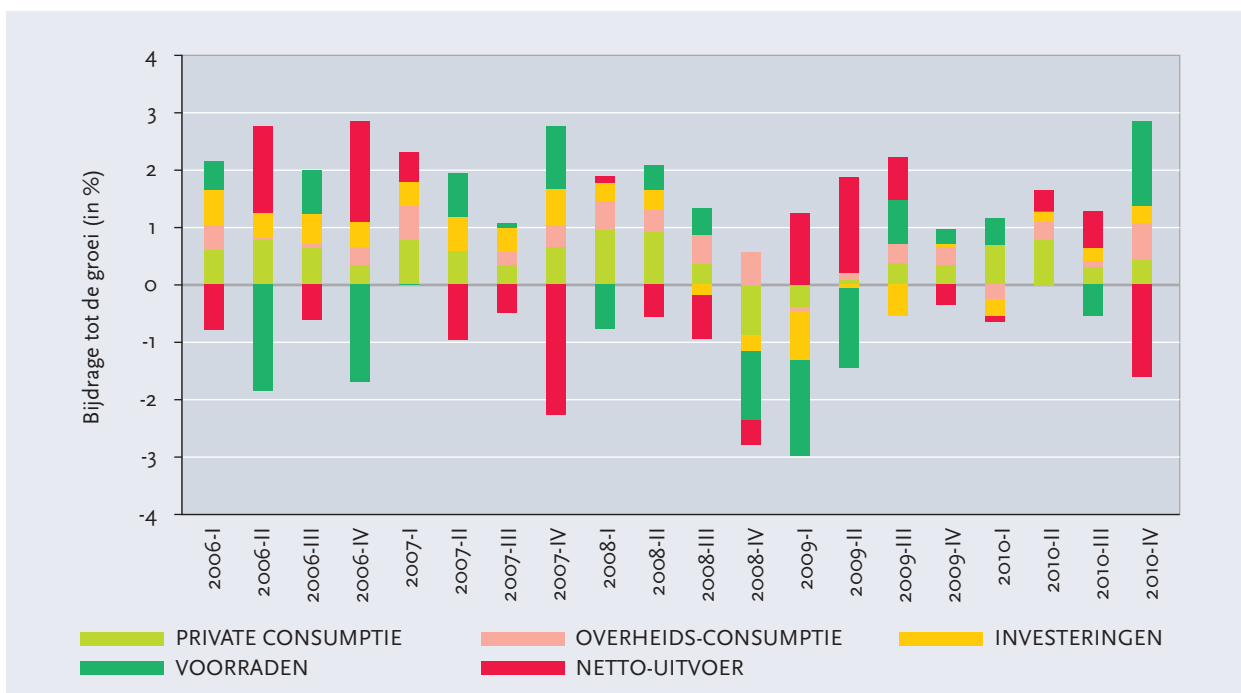
TABEL 3 : Kerncijfers voor België

	2009	2010					2011	2012
	Totaal	I	II	III	IV	Totaal	Totaal	
Groeipercentage van het bbp in volume	-2,7					2,1	2,0	2,3
<i>in vergelijking met het vorige kwartaal</i>	-	0,1	1,0	0,4	0,5	-	-	-
<i>in vergelijking met hetzelfde kwartaal het vorige jaar</i>	-	1,7	2,6	2,0	2,0	-	-	-
Groeipercentage van de componenten van het bbp in volume*								
<i>Uitgaven qua eindconsumptie van de particulieren</i>	-0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	1,4	1,6	1,8
<i>Uitgaven qua eindconsumptie van de overheid</i>	0,4	0,3	0,3	0,2	0,4	1,0	1,3	2,2
<i>Brutokapitaalvorming</i>	-4,9	-2,1	0,8	0,4	1,1	-1,7	3,7	3,1
<i>Uitvoer van goederen en diensten</i>	-11,4	2,1	3,9	0,7	-0,2	10,2	4,7	3,9
<i>Invoer van goederen en diensten</i>	-10,9	1,7	2,8	-0,3	1,2	7,8	4,4	4,5
Arbeidsmarkt								
<i>Tewerkstellingspercentage (Hermes gegevens)</i>	63,4	-	-	-	-	63,4	63,7	62,9
<i>Driemaandelijke tewerkstellingspercentage (EAK gegevens)</i>	-	61,9	61,5	62,0	n.d.	-	-	-
<i>Werkloosheidspercentage (gestandaardiseerde definitie Eurostat)</i>	7,9	8,4	8,4	8,4	8,2	8,4	8,6	n.d.

De kwartaalcijfers betreffende het bbp en de componenten ervan zijn afkomstig van de gegevenssite van de NBB, Belgostat Online. De jaarcijfers zijn prognoses die uitgaan van het federale Planbureau, «Economische vooruitzichten 2010-2015», Mei 2010, en «Economische Begroting» (januari 2011).

* In vergelijking met hetzelfde kwartaal het vorige jaar voor de kwartaalcijfers
Bron : NBB, FPB, ADSEI

GRAFIEK 3 : Kwartaalevoluties van de componenten van het bbp, optiek uitgaven, België, 2006-2010

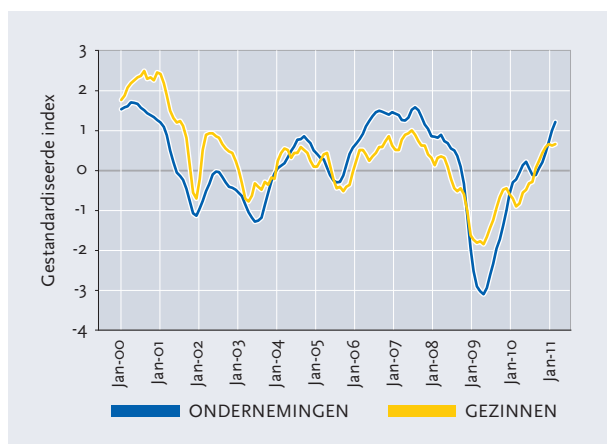
Bron : NBB - berekeningen BISA

versnellen in de tweede helft van 2011. Volgens de jongste vooruitzichten van het Federaal Planbureau (januari 2011) zou de tewerkgestelde actieve bevolking in 2011 met 37 600 eenheden toenemen, wat het tewerkstellingspercentage¹² zou doen klimmen tot 63,7 %, een percentage dat echter onder het niveau van 2008 zou blijven (64,1 %).

Gelet op de jongste cijfers betreffende de vertrouwensindicatoren (grafiek 4) zou het herstel zich de komende kwartalen moeten voortzetten, zelfs al zou het groeitempo in 2011 hetzelfde blijven als datgene dat in 2010 werd vastgesteld. Bij het begin van 2011 stelde men vast dat het gezinsvertrouwen zich verder herstelt: de vertrouwensindex situeerde zich sinds zes maanden boven zijn gemiddelde op lange termijn en bereikte in februari 2011 zijn hoogste peil sinds juni 2007. De consumenten gaven aan meer vertrouwen te hebben in de algemene economische vooruitzichten, in de werkgelegenheidsvooruitzichten en in hun eigen financiële situatie. Anderzijds verwachten zij de komende maanden geen evolutie van hun spaarmogelijkheden. Na een inzinking in juni bleef het vertrouwen van de aannemers de jongste acht maanden positief evolueren, waarbij de indicator in februari 2011 op zijn hoogste niveau stond sinds het uitbarsten van de crisis. Het vertrouwen van de ondernemingshoofden verschilt echter van sector tot sector. Het vertrouwen is duidelijk versterkt in de bouwsector en, gematigder, bij de handel, terwijl de ondernemers gereserveerder lijken wat de evolutie van de vraag in de fabrieksindustrie en bij de diensten aan de ondernemingen betreft.

Over het hele jaar 2010 steeg het Belgische bbp met 2,2 % per jaar en bevestigde zodoende het herstel van de Belgische economische activiteit, nadat die in 2009 met 2,7 % was gedaald. Deze groei werd in 2010 ondersteund door een goede prestatie van de consumptie van de parti-

GRAFIEK 4 : Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, België, 2000-2010 (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)

Bron : NBB - berekeningen BISA

culieren (+1,4 %) en van de overheidsbesturen (+1,0 %), alsook door een stijging van de handelsbalans (met een bijdrage van de netto-export van 1,9 %), gestimuleerd door de internationale conjunctuur. De export vertoonde in 2010 een jaarlijks groeitempo van 10,2 %, na een recorddaling met 11,4 % in 2009. De import van goederen en diensten steeg eveneens (+7,8 %), zelfs al is dit groeitempo minder dynamisch dan datgene dat bij de export werd waargenomen. De investeringen hebben het moeilijk om zich te herstellen en vertoonden over het geheel van het jaar nog een daling (-1,7 %). Het beschikbare inkomen van de particulieren was verzwakt door het talrijke banenverlies en is in 2010 met 0,5 % geslonken. Zodoende werd de goede prestatie van de privéconsumptie verwezenlijkt ten koste van het spaarpercentage, dat van 18,2 % in 2009 zakte tot 16,6 % in 2010.

In 2011 zou de groei van de Belgische economie in hoofdzaak moeten worden geschraagd door de export (+4,7 %), waarvan het tempo in de loop van het jaar zou moeten versnellen, en de versterking van de binnenlandse vraag, onder impuls van de investeringen door de overheid (+17,2 %). Deze dynamiek van de overheidsinvesteringen wordt gedeeltelijk verklaard door de investeringen die door de lokale overheden zullen worden gerealiseerd bij het naderen van de gemeente- en provincieverkiezingen van 2012. In deze context zou volgens de jongste ramingen van het Federaal Planbureau (januari 2011) de jaargroei van het Belgische bbp in 2011 2 % bedragen. Deze ramingen zijn natuurlijk sterk afhankelijk van de evolutie van de Europese omgeving, waarvan de risico's en onzekerheden hierboven werden beschreven.

De inflatie is in België de jongste maanden versneld onder invloed van de hogere prijzen voor ingevoerde grondstoffen, in het bijzonder van de energieproducten, wat een weerslag heeft op de prijs van goederen en diensten. In februari 2011 bereikte de groei van de verbruikersprijsindex een piek van 3,4 % op jaarbasis. Deze verhoging is de sterkste die in België sinds oktober 2008 werd geregistreerd en overschrijdt het plafond van de 2 % dat door de ECB is bepaald. Op basis van de maandelijkse vooruitzichten van het Federaal Planbureau zou de inflatie in 2011 gemiddeld 3,3 % bedragen (een niveau dat een procentpunt¹³ hoger ligt dan de ramingen die werden gemaakt bij de publicatie van de vorige barometer), tegenover 2,2 % in 2010 en -0,05 % in 2009. Wegens uitgestelde loonindexering, zou deze stijging van de inflatie tijdens het eerste halfjaar van 2011 moeten leiden tot een uitholling van het reële beschikbare inkomen van de gezinnen. De sociale uitkeringen en de lonen bij het openbaar ambt zouden respectievelijk in mei 2011 en in juni 2011 met 2 % moeten worden geïndexeerd ten gevolge van de verhoging van de gezondheidsindex, die in april 2011 de huidige spilindex (114,97) zou moeten overschrijden.

¹² Zie glossarium.

¹³ Zie glossarium.

2. Conjunctuur in Brussel

2.1. Economische activiteit

• De jongste gegevens van de gewestelijke boekhouding

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) publiceerde in december 2010 de gewestelijke rekeningen voor het jaar 2009. De belangrijkste lering die uit deze oefening getrokken werd, is de goede prestatie van de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in de loop van dat jaar van diepe crisis. Het

Brusselse bbp bleef in 2009 immers in waarde stijgen en vertoonde qua volume maar een lichte daling van 0,5 %. In vergelijking met de 2,8 % die qua volume werd gemeten voor het hele land of met de daling van 3,4 % die in Vlaanderen werd opgetekend, kan deze achteruitgang als een heel goed resultaat worden beschouwd.

TABEL 4 : Kerncijfers voor de evolutie van de belangrijkste economische sectoren in 2009, toegevoegde waarde in volume

	Weging in de totale toegevoegde waarde	Groei in volume	Bijdrage tot de groei	Bijdrage tot het verschil met het Rijk	Waarvan structuur	Waarvan doelmatigheid
Industrie	5,3%	-5,0%	-0,3%	1,1%	1,0%	0,1%
Productie en distributie van elektriciteit, gas en water	3,8%	-0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Bouwnijverheid	2,3%	-1,6%	0,0%	0,1%	0,1%	0,0%
Handel, reparatie van auto's en consumentenartikelen	10,0%	-8,4%	-0,8%	0,0%	0,2%	-0,2%
Hotels en restaurants	1,9%	-2,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Vervoer en communicatie	9,9%	-3,8%	-0,4%	0,0%	-0,1%	0,0%
Financiële instellingen	15,6%	0,3%	0,0%	0,2%	-0,3%	0,5%
Exploitatie van en handel in onroerend goed, verhuur en zakelijke dienstverlening	24,3%	1,8%	0,4%	0,7%	0,0%	0,7%
Openbaar bestuur	11,7%	1,8%	0,2%	0,1%	0,0%	0,1%
Onderwijs	5,6%	0,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	5,1%	1,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Overige gemeenschapsvoorzieningen en sociaal-culturele en persoonlijke diensten	4,2%	5,9%	0,2%	0,2%	0,0%	0,1%
Totaal van de vertegenwoordigde sectoren	99,8%	-0,5%	-0,5%	2,3%	0,9%	1,3%

Bron : INR - berekeningen BISA

Tabel 4 vermeldt de belangrijkste resultaten die hieronder worden becommentarieerd. In absolute termen zijn de sectoren die in volume het meest positief hebben bijgedragen tot de groei van de gewestelijke toegevoegde waarde¹⁴ de sectoren «vastgoed, verhuur en diensten aan de ondernemingen» (bijdrage van 0,4 %), «overheidsbesturen» en «collectieve, sociale en persoonlijke diensten» (voor elk van hen een bijdrage van 0,2 %). Daar tegenover staan de sectoren «handel en herstelling» (-0,8 %), «vervoer en communicatie» (-0,4 %) en de industriële sectoren (-0,3 %), die de grootste nega-

tieve bijdragen leverden. Het essentiële aspect is de vooruitgang van de diensten aan de ondernemingen. Gedurende de laatste tien jaar had deze sector vrijmatige prestaties neergezet in vergelijking met die welke werden waargenomen in de twee andere gewesten, terwijl hij door zijn weging de belangrijkste is in de economie van de drie gewesten. De goede prestatie van 2008 werd in 2009 dus voortgezet en lijkt een reële opleving van het dynamisme te bevestigen voor deze belangrijke sector in Brussel, en dit ondanks de crisis.

¹⁴ De gegevens inzake toegevoegde waarde in volume voor het gewest werden door het BISA geraamd op grond van de gewestelijke INR-gegevens in waarde en van de nationale deflatoren.

Om de redenen voor deze minder slechte Brusselse prestatie te begrijpen, kan men een vergelijking maken op basis van een shift-share-analyse¹⁵ van de gegevens inzake toegevoegde waarde. Volgens deze gegevens bedraagt het groeiverschil ten gunste van het gewest 2,3 %. Men stelt vast dat op grond van die analyse (cf. tabel 4) de beste Brusselse prestatie vrij evenwichtig verdeeld is tussen het structureffect (wat 1 % verklaart van het vastgestelde verschil van 2,3 %) en het doelmatigheidseffect (wat het saldo verklaart, d.i. 1,3 %). Het is al interessant te noteren dat hoewel de bijzondere structuur van de activiteiten in het gewest zoals verwacht in haar voordeel speelt bij de tempering van de impact van de crisis, dit effect niet het belangrijkste effect is in de verklaring van de betere weerstand van de activiteit in Brussel. De goede intrinsieke relatieve prestaties van de verschillende sectoren wegen zwaarder door, getuige daarvan de kenmerken die eigen zijn aan de specifieke activiteiten die in het gewest worden ontwikkeld.

In de specificatie komt het structureffect in hoofdzaak tot uiting via de geringere blootstelling van de Brusselse economie aan de industriële sectoren (1 % van het groeiverschil wordt door dat effect verklaard) en in mindere mate door de geringere blootstelling aan de groot- en kleinhandel (0,17 % van het verschil). Wel integendeel, de sterke blootstelling aan de financiële sector impliceert een negatief structureffect van de orde van 0,29 % wegens de daling van de toegevoegde waarde in volume van deze sector op nationaal vlak.

• Recente analyse van de conjunctuur via de productiebenadering

Voor het eerst in deze barometer stelt het BISA een raming voor van de driemaandelijke evolutie van het bbp van het Brusselse gewest volgens de productiebenadering en geeft het ons resultaten tot het vierde kwartaal van 2010. Zoals verduidelijkt in het speciale dossier dat daaraan is gewijd, betreft het een statistische raming gericht op de conjunctuur en niet een berekening die de strikte normen van de gewestelijke boekhouding eerbiedigt. Dit resultaat is dus perfect op zijn plaats in dit conjunctuurhoofdstuk, maar moet niet op dezelfde manier worden geïnterpreteerd als de rest van de gewestelijke boekhouding. Een grondige discussie van het onderwerp wordt hieronder voorgesteld. We houden het hier bij de resultaten betreffende de recente evoluties van de Brusselse economische activiteit. In de toekomst, wanneer wij van de methode en van de resultaten ervan voldoende afstand hebben genomen, zullen die als volwaardig onderdeel in dit hoofdstuk kunnen worden opgenomen.

Men noteert trouwens een belangrijk doelmatigheidseffect voor de sector «vastgoed, verhuur en diensten aan de ondernemingen» die in Brussel vooruitging, terwijl hij er in het Rijk op achteruitging, en dit voor een positieve bijdrage van 0,65 % tot het groeiverschil. Het is interessant dat de sector «financiële activiteiten» een duidelijk positief doelmatigheidseffect (bijdrage van 0,49 %) toont dat het negatieve structureffect van de sector meer dan goedmaakt. De toegevoegde waarde in volume in de sector is er in Brussel immers heel lichtjes op vooruitgegaan, terwijl hij in het Rijk een terugval vertoonde. Aan de negatieve kant is het de sector «handel en herstelling» die een belangrijk negatief doelmatigheidseffect vertoont (bijdrage van -0,21 %) wegens een sterkere daling van de toegevoegde waarde in volume in het gewest (-8,4 %) dan in het Rijk (-6,3 %).

Samengevat kan men stellen dat de economische activiteit in het Brusselse gewest globaal beschouwd beter weerstand bood aan de diepe economische crisis die zij in 2009 doormaakte dan de economische activiteit van het Rijk in zijn geheel. Hoewel bepaalde economische sectoren dat jaar een opmerkelijke achteruitgang kenden, is de bijdrage van alle sectoren aan het groeiverschil tussen het gewest en het Rijk vrijwel positief. In absolute termen wordt de goede prestatie van het gewest geschraagd door de diensten aan de ondernemingen en aan de personen en door de functie als administratieve hoofdstad van het gewest, en dit ondanks een sterke achteruitgang van de handel en van het vervoer en de communicatie.

De analyse van de resultaten voor 2009 die hierboven werden becommentarieerd, werd bevestigd en verfijnd met behulp van de methode voor trimestrialisering die hierna wordt besproken. Voor 2010 raamt het model voor de drie gewesten een vrij «zacht» herstel (grafiek 33). Dit geldt nog meer voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar de economische activiteit pas in het vierde kwartaal echt krachtadig opnieuw zou aantrekken (zodra de seizoensinvloeden in aanmerking zijn genomen). Het jaareinde zou integendeel lichtjes minder gunstig zijn in Vlaanderen en Wallonië.

Deze verschillen kunnen worden verklaard aan de hand van de evolutie van de vier samengevoegde sectoren die door ons model in detail worden behandeld (grafiek 34). Dat beschrijft immers een trapsgewijs herstel, eerst in de industrie, dan in de bouw en tot slot op het einde van het jaar bij de diensten, wanneer de industrie en de bouw een relatieve inzinking vertonen. De grotere

¹⁵ Zie glossarium.

weging van de industriële sectoren in Vlaanderen en Wallonië, en in tegenstelling tot de dienstensectoren in Brussel, lijkt op een overtuigende manier de tempoverschillen te kunnen verklaren in het voor 2010 geraamde herstel. Deze waarnemingen stemmen overeen met onze analyses van de internationale en nationale conjunctuur (cf. hoofdstuk 1 van deze barometer en het dossier in hoofdstuk 3 voor meer details en illustraties). Wij menen dat de toegevoegde waarde in volume in Brussel in 2010 een gelijkaardige groei zou kunnen hebben gekend dan in de rest van het Rijk.

De aanvoer van nieuwe ramingen van het driemaandelijkse bbp maakt onze vroegere reeks conjunctuurindicatoren voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet achterhaald. Door meer gedetailleerde informatie te verstrekken, vormen ze altijd een nuttige aanvulling op de sterk samengevoegde visie die wordt gegeven door de toegevoegde waarden betreffende zeven sectoren. Zij worden becommentarieerd in de volgende delen.

Algemeene beoordeling

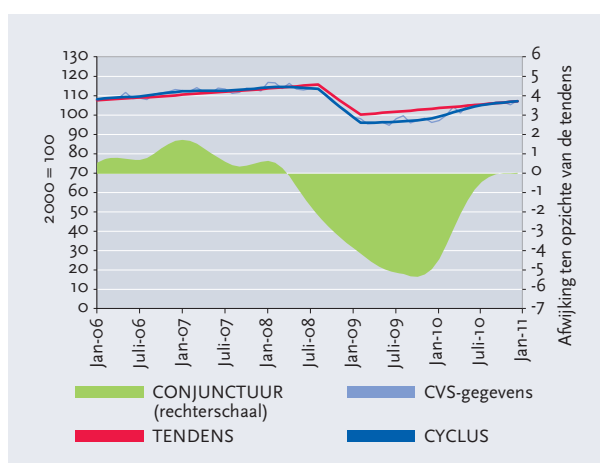
Volgens de gegevens waarover wij op de datum van opstelling beschikken, vormt de Brusselse economische activiteit geen uitzondering in het nationale en internationale landschap, dat in de vorige hoofdstukken werd geschetst. Hoewel de economische activiteit zich tijdens het eerste halfjaar van 2010 duidelijk lijkt te hebben hersteld, tonen de cijfers betreffende het derde kwartaal een vrij duidelijke verslapping van dit verschijnsel. Enkel het bouwbedrijf lijkt daaraan te ontsnappen met een uitbundig derde kwartaal. De niet-financiële dienstenactiviteiten aan de ondernemingen vertonen daarentegen enkel een herstel voor het gedeelte «vervoer en communicatie», terwijl in de rest van de sector de activiteit in 2010 stagneerde. De meest recente gegevens, gebaseerd op de enquêtes bij de ondernemingen, bevestigen deze goede gezondheid van het Brusselse bouwbedrijf, terwijl de handel en de diensten het in het vierde kwartaal in het gewest moeilijker lijken te hebben dan in het Rijk.

Industrie

Het groeitempo van de nationale industriële productie (grafiek 5) en van de industriële omzet in Brussel (grafiek 6) lijkt zich te hebben gestabiliseerd in het tweede deel van het jaar. Dit maakt het mogelijk de ramingen van de post-crisistendensen te verfijnen - een delicate oefening die in de komende kwartalen aan deze indicatoren nog enkele wijzigingen zou kunnen aanbrengen. De versnelling op het einde van het jaar voor de gewestelijke gegevens betreffende de omzet, vindt geen weerklank in de nationale productiecijfers en moet in dit stadium dus voorzichtig worden geïnterpreteerd. Een bevestiging tijdens het eerste kwartaal van 2011 zou een verhoging van de tendens in deze sector kunnen recht-

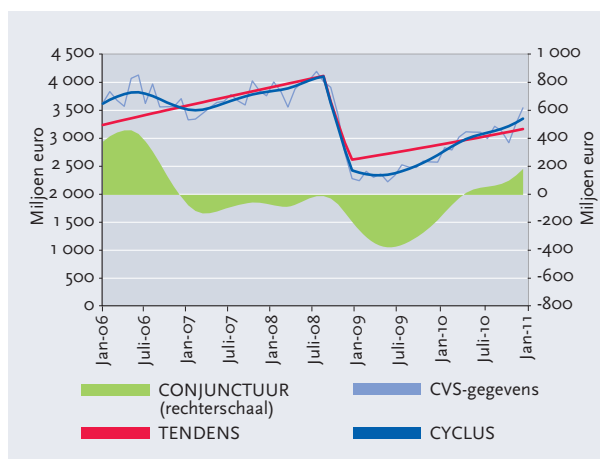
vaardigen. Het is in ieder geval zo dat, hoewel in 2010 de industriële activiteiten in het gewest weer groeiden, er aan dit tempo nog ten minste vier kwartalen nodig zijn om terug te keren naar niveaus die vergelijkbaar zijn met die van vóór de crisis. Bijgevolg is het nog te vroeg om de definitieve impact ervan te beoordelen op het Brussels industrieel weefsel. Men kan echter veronderstellen dat de activiteit die aan deze sector wordt toegekend (of het nu een productieve dan wel een administratieve is) in Brussel minder te lijden zal hebben gehad van de crisis dan in de andere Belgische gewesten.

GRAFIEK 5 : Conjuncturele evolutie van de nationale productie-index, industrie (2000=100)

Bron : ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 6 : Conjuncturele evolutie van de omzet, industrie, BHG (miljoen euro)

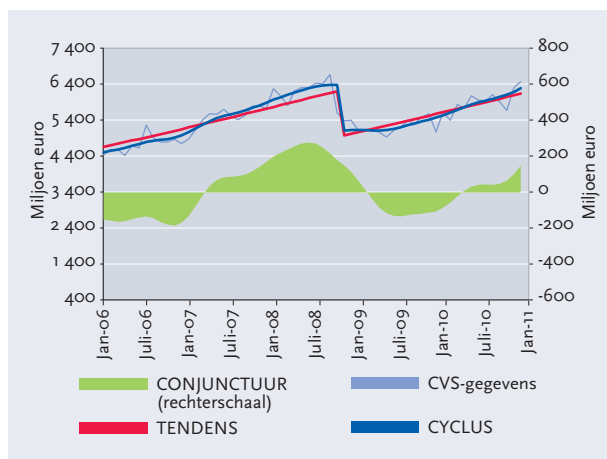
Bron : ADSEI - berekeningen BISA

Handel

Deze tak wordt gekenmerkt door uitgesproken verschillen tussen groothandel en kleinhandel, zowel qua niveau als qua evolutie. De groothandel had heel erg te lijden onder de daling van de industriële activiteiten en van de internationale handel. Nadat deze permanente schok is verteerd, lijkt de sector een gunstigere conjunctuur terug te vinden, zoals blijkt uit grafiek 7. Met uitzondering van een kleine inzinking eind 2010, die uiteindelijk in onze afgevlakte gegevens maar lichtjes tot uiting komt, bevindt de conjunctuurindicator zich sinds het tweede kwartaal van 2010 versneld in positief gebied. Hoewel het inhalen van de tendens van vóór de crisis buiten bereik lijkt, is de conjunctuursituatie daarom niet minder positief, met een hoger inhaaltempo dan in de industrie (grafiek 6).

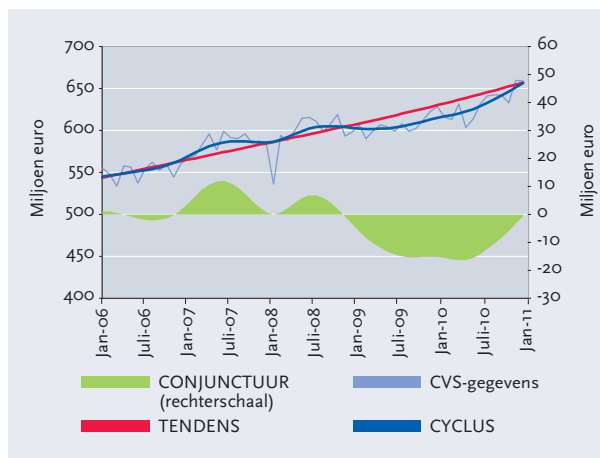
De kleinhandel werd op een meer conjuncturele manier door de crisis getroffen en vertoont geen tendensbreuk. Dit is te vergelijken met de goede prestatie van het binnenlandse verbruik in België tijdens deze crisis. Men stelde echter een duidelijkere daling vast van de toegevoegde waarde van de sector in het Brusselse gewest in 2009 (cf. het eerste deel van dit hoofdstuk), die volgens de enquête naar de vraagvooruitzichten zou moeten worden gevolgd door een minder duidelijk herstel (grafiek 9). De voor 2010 geraamde gegevens betreffende de driemaandelijkse toegevoegde waarde, geven eveneens een geringere groei aan voor de takken «handel, herstelling, horeca, vervoer en communicatie». Eind 2010 bracht de waargenomen omzet, zoals men ziet op grafiek 8, de sector opnieuw in overeenstemming met de tendens op lange termijn. De hypothese van een opleving met een echt positieve conjunctuur voor 2011 is weinig waarschijnlijk gelet op de nog broze nationale en internationale context.

GRAFIEK 7 : Conjuncturele evolutie van de omzet, groothandel, BHG (miljoen euro)

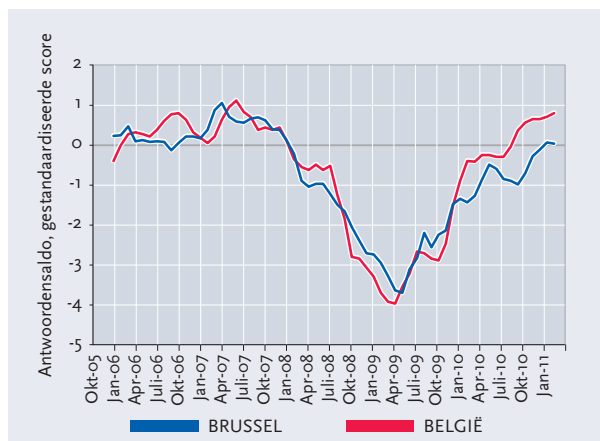
Bron : ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 8 : Conjuncturele evolutie van de omzet, kleinhandel, BHG (miljoen euro)

Bron : ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 9 : Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)

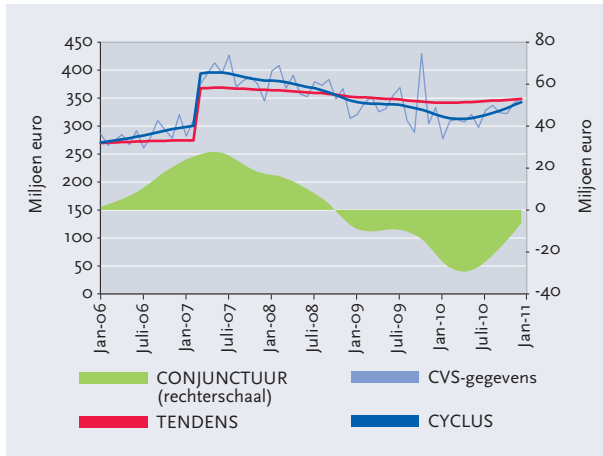
Bron : ADSEI - berekeningen BISA

Bouw

Na een opleving tijdens het tweede kwartaal, die in ruime mate werd gedragen door de verschuiving van de activiteit na de winter 2009-2010, die voor de sector weinig gunstig was, en een relatieve stagnatie tijdens het derde kwartaal, zou de activiteit op nationaal vlak in het bouwbedrijf tijdens het derde kwartaal sterker zijn vooruitgegaan. De omzetgegevens voor Brussel staan niet toe deze evolutie om te zetten naar het gewestelijk vlak (grafiek 10), wat tot uiting komt in onze driemaandelijkse raming van de toegevoegde waarde voor de sector die tijdens het derde kwartaal een lichtjes lagere groei toont voor het einde van het jaar. De orderboekjes zoals beschreven door de ondernemingen van de sector, worden in Brussel en in het Rijk op vrij gelijkaardige manier beoordeeld (grafiek 11). Bijgevolg valt het te verwachten dat de activiteit tijdens de laatste twee kwartalen van

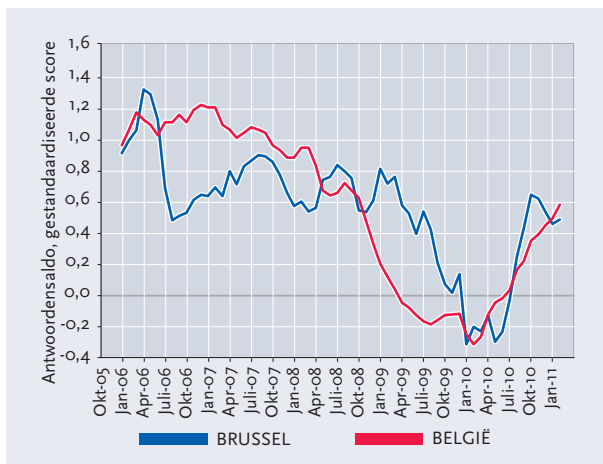
2010 op een vrij stabiele manier is vooruitgegaan en deze gematigde vooruitgang gehandhaaft blijft (zodra begin volgend jaar rekening is gehouden met de seizoensverschillen).

GRAFIEK 10 ¹⁶ : Conjuncturele evolutie van de omzet, bouw, BHG (miljoen euro)

Bron : ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 11 : Evaluatie van de orderboekjes in de bouw, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)

Bron : NBB - berekeningen BISA

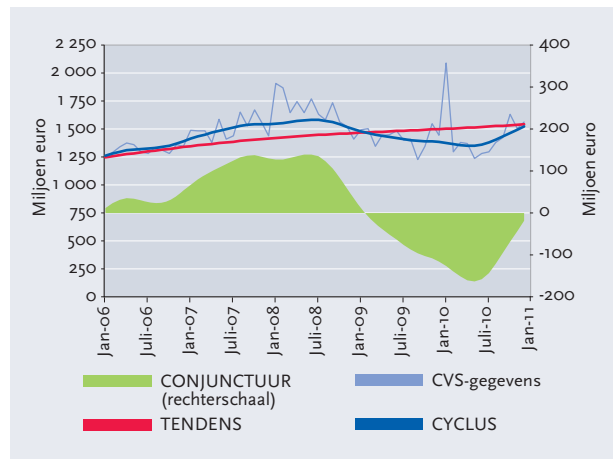
Niet-financiële commerciële diensten

Als men de btw-bronnen mag geloven, vond de sector « vervoer en communicatie », die vrij hard te lijden had onder de crisis, een langetermijngroei terug, na een ogenschijnlijk heel dynamisch jaareinde. Zo stelt men in grafiek 12 de terugkeer naar nul vast van de conjunctuurindicator na een lange negatieve fase. De sector « vastgoed, verhuur en andere diensten aan de ondernemingen » bood in 2009 vrij goed weerstand, en beleefde vervolgens een matig jaar in 2010. De jongste beschik-

bare cijfers wijzen echter op een conjunctuurstijging, hoewel dit gevoel in ruime mate wordt geschaagd door de goede waarnemingen van december (grafiek 13).

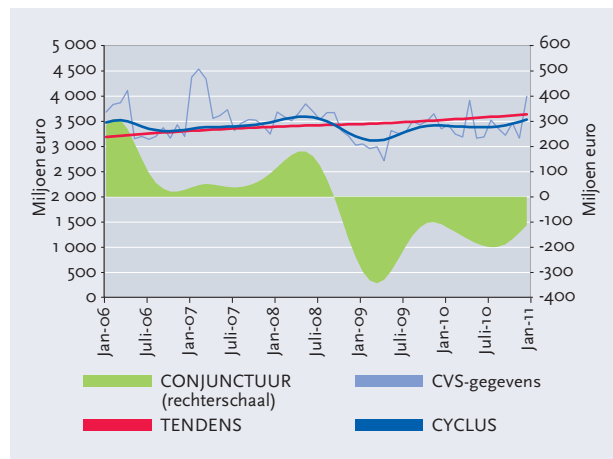
De enquêtes naar de vooruitzichten van de activiteiten tonen volgens grafiek 14 een optimismeniveau dat in het Brusselse gewest schuchterder is dan in het Rijk. Men moet er wel rekening mee houden dat de kwestie betrekking heeft op de vergelijking van de komende maanden met de verstreken maanden, en dat vanuit dit oogpunt de resultaten voor het gewest minder van het « oplevingseffect » profiteren, aangezien de activiteit in Brussel de voorbije maanden minder zwaar door de crisis werd getroffen. De doorstart van de industriële activiteit zou op korte termijn een positieve weerslag moeten hebben op de dienstenactiviteiten.

GRAFIEK 12 : Conjuncturele evolutie van de omzet, vervoer en communicatie, BHG (miljoen euro)

Bron : ADSEI - berekeningen BISA

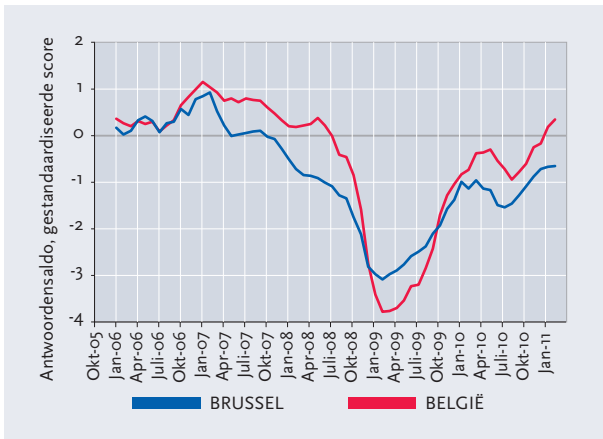
GRAFIEK 13 : Conjuncturele evolutie van de omzet, vastgoed, verhuring en diensten aan de ondernemingen, BHG (miljoen euro)

Bron : ADSEI - berekeningen BISA

¹⁶ CVS = gegevens gecorrigeerd voor de seizoenschommelingen.

GRAFIEK 14 : Activiteitsvooruitzichten bij de diensten, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)

Bron : NBB - berekeningen BISA

Financiële diensten

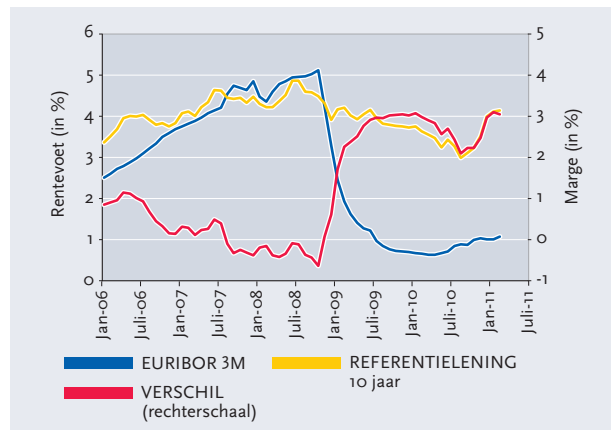
Wat de financiële diensten betreft, is de situatie in Brussel binnen het Rijk heel specifiek. Niet alleen is de concentratie van dit soort activiteiten er groter, maar zij is ook van een andere aard. De aanwezigheid van centrale of regionale zetels van grote instellingen leidt tot grootbank- en beleggingsactiviteiten waarvan de kenmerken sterk verschillen van de commerciële en kleinhandelsactiviteiten die de overhand hebben in de rest van het land.

Het is moeilijker om deze bedrijfstak kwantitatief te vatten, omdat deze diensten globaal genomen niet onderworpen zijn aan de btw. De activiteiten van deze sector komen in de conjunctuurenquêtes van de NBB evenmin aan bod. Bijgevolg hebben wij gebruik gemaakt van alternatieve indicatoren die het mogelijk maken de bemiddelingsmarge, een van de belangrijkste determinanten van de toegevoegde waarde voor deze sector, te benaderen. Deze marge varieert volgens het volume van de uitstaande kredieten en het renteverval tussen leningen op middellange of lange termijn (hier vertegenwoordigd door de rente op de staatsleningen op 10 jaar) en de interbancaire financiering op korte termijn (Euribor op 3 maanden) (grafiek 15). Deze marge werd recentelijk verhoogde onder invloed van de sterke stijging van de renten op 10 jaar, ten gevolge van nieuwe ongerustheid met betrekking tot de overheidsfinanciën die ontstond naar aanleiding van het steunplan voor Ierland, de speculatieve verschuivingen bij de Spaanse en Portugese effecten en de relatieve herrie die binnen de eurozone opnieuw wordt gemaakt over de manier waarop met deze crisis moet worden omgegaan. Hoewel de verhoging van dit renteverval voor de bankbemiddelingsmarge ¹⁷ eerder positief is, zweven boven de sector andere schaduwen. De sterke herfinancieringsbehoefte van de banken tijdens de komende kwartalen op de markten dreigt in concurrentie te komen met de financieringsbehoeften van de staten, aangezien de obli-

gatie-uitgiften van beide in 2011 nieuwe recordniveaus zullen moeten halen, wat een probleem zou kunnen doen rijzen om op de financiële markten kopers te vinden. Tot slot zouden op de interbancaire markt nieuwe spanningen kunnen ontstaan die verbonden zijn aan de geleidelijke verdwijning van de uitzonderlijke maatregelen die door de Europese Centrale Bank zijn ingevoerd (gemak van herfinanciering op korte en middellange termijn) - spanningen die ten grondslag lagen aan de quasi-instorting van het financiële stelsel twee jaar geleden. Er zal sterk worden uitgekeken naar de beslissingen van de ECB om sommige van die maatregelen in stand te houden, in het bijzonder voor de banken van de staten in moeilijkheden. Maar de gekruiste blootstellingen tussen instellingen zorgen ervoor dat geen van hen volkomen beschermt is tegen een nieuwe liquiditeitscrisis.

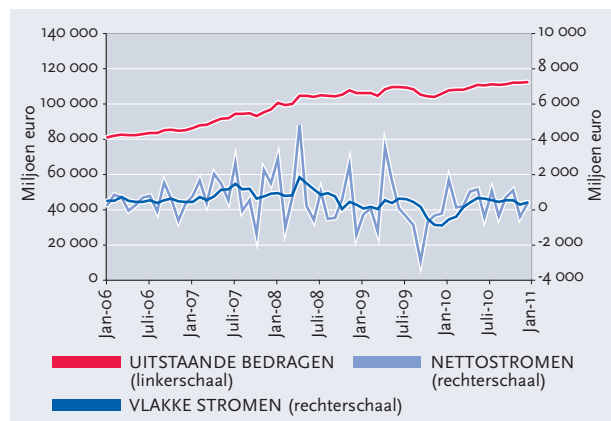
Wat meer specifiek de Belgische instellingen betreft, stelt men vast dat de globale toegekende uitstaande kredieten matig opwaarts gericht blijven (grafiek 16), wat een teken is van een gezond operationeel klimaat en garant staat voor een geregelde stijging van de toegevoegde waarde in de sector.

GRAFIEK 15 : Referentievoet voor de bankbemiddelingsmarge

Bron : NBB - berekeningen BISA

GRAFIEK 16 : Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen, België (miljoen euro)

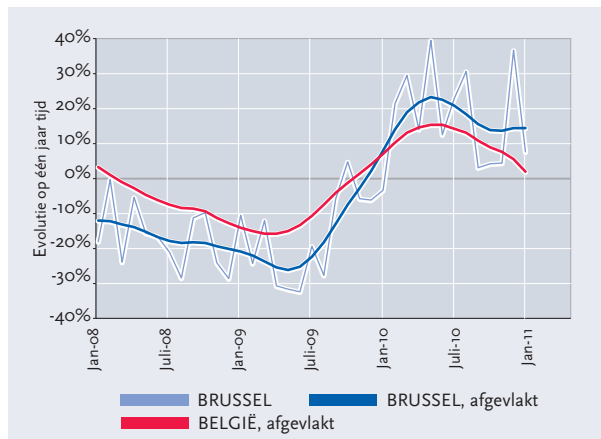
Bron : NBB - berekeningen BISA

¹⁷ Opgemerkt dient echter worden, dat het renteverval een prijs is; bijgevolg zal de verhoging ervan een weerslag hebben op de toegevoegde waarde in waarde, maar niet noodzakelijk in volume.

• Ondernemingsdemografie

De dynamiek inzake de creatie en de verdwijning van ondernemingen is een goede indicator voor de richting die de economische conjunctuur uitgaat. Grafiek 17 schetst de evolutie van het verschil tussen het aantal oprichtingen en het aantal faillissementen van ondernemingen in Brussel, maar ook op nationaal vlak¹⁸. Men stelt vast dat na een vrij reële opleving in de eerste helft van 2010 het tempo van de netto oprichtingen aanzienlijk is vertraagd, zonder daarom stil te vallen. Op deze grafiek stelt men ook de grotere dynamiek vast van de bedrijfsdemografie in Brussel : naargelang de conjunctuur evolueert het aantal netto-oprichtingen er meer naar beneden (negatieve conjunctuur) of naar boven toe (positieve conjunctuur) dan in het Rijk. Het verschil lijkt begin 2011 lichtjes groter te worden ten bate van het Brusselse gewest, hoewel het moeilijk is om in dit stadium te oordelen. Men kan zich echter verheugen over een hernieuwde positieve dynamiek die zich solider lijkt te installeren.

GRAFIEK 17 : Jaarlijkse evolutie van het nettoaantal opgerichte ondernemingen (percentage)

Bron : Graydon - berekeningen BISA

¹⁸ In vergelijking met onze vorige edities wordt de laatste waarde die door Graydon is meegedeeld niet vermeldt in deze analyse (februari 2011) wegens te aanzienlijke correcties die in het verleden betreffende deze cijfers werden waargenomen. Bijgevolg bevat de grafiek maar twee extra punten in vergelijking met de Barometer van januari 2011.

2.2. Arbeidsmarkt

• Huidige situatie

Werkgelegenheid

De grafiek 18 geeft de driemaandelijkse evolutie weer van het aantal werknemers¹⁹ volgens hun woonplaats en hun groei met een jaar verschil²⁰. Deze gegevens, die met twee kwartalen vertraging beschikbaar zijn, maken het mogelijk de recente evoluties op de arbeidsmarkt te begrijpen. Zij verschaffen meer specifiek een benadering van de schommeling van de gewestelijk tewerkgestelde actieve bevolking.

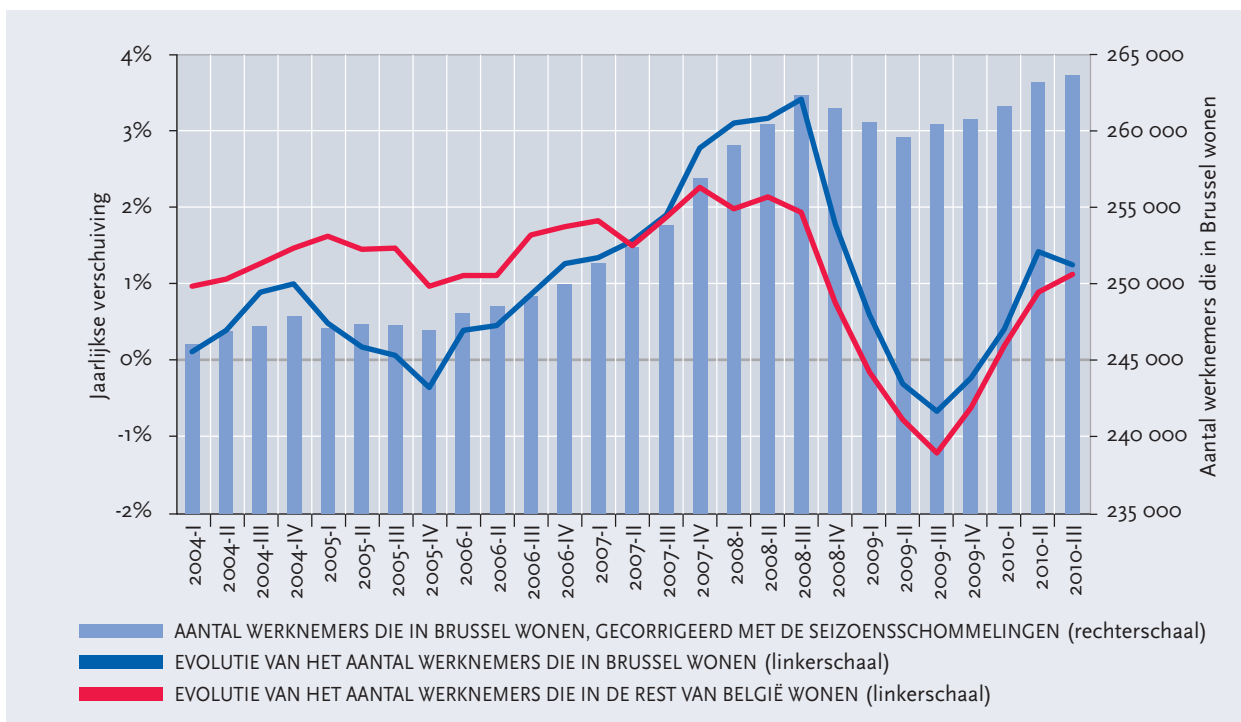
Deze grafische voorstelling onderstreept met name de inkrimping van het aantal werknemers die tussen het derde kwartaal van 2008 en het derde kwartaal van 2009 in Brussel woonden, wat een gevolg is van de economische en financiële crisis. Het gewest is er echter beter uitgekomen dan de rest van België, waar de daling sterker was en langer duurde. In totaal, over het geheel van de inkrimpingsperiode, zal Brussel een vermindering met ongeveer 0,6 % hebben gekend van het aantal werknemers die op zijn grondgebied wonen. In de rest van het land zal de daling 1,6 % hebben bedragen. Zoals uiteengezet in de vorige Barometers werd vooral de

industriële sector getroffen door de economische crisis, zowel in termen van productie als van banen. Het Waalse en het Vlaams Gewest zijn in deze tak echter meer gespecialiseerd dan het Brusselse gewest.

In het Brusselse gewest stopte de inkrimping van het aantal werknemers in het laatste kwartaal van 2009 en in de rest van België een kwartaal later. Achteraf vertoont het aantal werknemers een continue groei, behalve voor Brussel tijdens het derde kwartaal van 2010. De analyse van de cijfers op kwartaalbasis toont ons echter dat deze daling tijdens het laatste beschikbare kwartaal in feite toe te schrijven is aan de aanwezigheid van seizoensinvloeden. Wanneer men de reeks corrigeert voor de seizoensinvloeden, stelt men vast dat het aantal werknemers in Brussel blijft toenemen, zelfs al is de stijging minder sterk dan tijdens de vorige kwartalen.

Uiteindelijk slaagde het Brusselse gewest erin zijn verliezen goed te maken en bevindt het zich thans op een niveau werknemers dat hoger ligt dan dat van voor het begin van de crisis. Dit is niet het geval voor de rest van

GRAFIEK 18 : Evolutie van het aantal werknemers, 2004 - 2010

Bron : RSZ - berekeningen BISA

¹⁹ Het betreft in feite het aantal werknemers onderworpen aan de sociale zekerheid, maar deze categorie stemt grosso modo overeen met het aantal werknemers.

²⁰ Wat toestaat de seizoensinvloeden te corrigeren waaraan deze variabele sterk onderhevig is. De groei met een jaar verschil stemt in feite overeen met een percentage op jaarbasis. Zie glossarium voor meer informatie.

België, waar de geregistreerde toename van de bezoldigde werkgelegenheid het banenverlies ten gevolge van de economische en financiële crisis niet wist goed te maken.

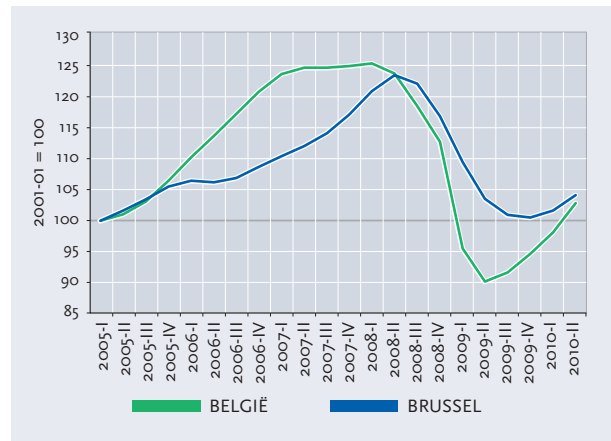
Een andere manier om de huidige evoluties op de arbeidsmarkt te begrijpen, bestaat erin de schommelingen te bestuderen in het aantal uren uitzendarbeid dat in Brussel en op nationaal vlak wordt gepresteerd (grafiek 19). Zoals vermeld in de vorige uitgaven is deze indicator des te interessanter omdat hij uitermate conjunctuurgevoelig is. Hij heeft eveneens een vooruitlopend karakter in vergelijking met de andere statistieken van de arbeidsmarkt.

Sinds de publicatie van de Barometer van januari 2011 (Nr. 19) is betreffende de uitzendsector geen enkel nieuw gewestelijk kwartaalgegeven bekendgemaakt. In de vorige nummers merkten wij op dat de sector van de uitzendarbeid zowel in Brussel als op nationaal vlak ten volle te lijden had onder de economische en financiële crisis. Wij konden eveneens een verschuiving vaststellen in de evolutie van het aantal gepresteerde uren. In Brussel daalde de uitzendactiviteit met een kwartaal vertraging in vergelijking met België. Vervolgens slaagde het land erin weer op de goede koers te gaan varen. Het land werd sterker getroffen door de crisis maar zijn herstel was toch duidelijk dynamischer dan in Brussel. Op kwartaalbasis sloot Brussel pas sinds twee kwartalen opnieuw aan bij positieve groeicijfers, tegenover vier kwartalen op nationaal vlak.

De maandelijkse indicator van Federgon die een idee geeft van de evolutie van het niveau van de uitzendactiviteit in België, lijkt aan te geven dat het herstel van de sector zich tijdens het tweede kwartaal van 2010 voortzette, ten minste op nationaal vlak. Blijft de vraag of dit dynamisme ook in Brussel kon worden waargenomen.

Hoewel de toename van de uitzendarbeid over het algemeen een goede vooruitlopende indicator is voor een herstel van de arbeidsmarkt, zou de concretisering van dit herstel op korte termijn ontgoochelend kunnen zijn qua aantal gecreëerde betrekkingen. Het massale (en reddende) beroep op de anticrisismaatregelen en in het bijzonder op de tijdelijke werkloosheid maakt immers dat zich een aanzienlijke verhoging van het werkvolume (aantal gewerkte uren) kan voordoen zonder dat er banen worden gecreëerd, om dit surplus aan arbeidskrachten weg te werken. Bijgevolg dient men voorzichtig te blijven met betrekking tot de hypothese van een terugkeer naar een aanzienlijke banencreatie wegens de instorting van de markt van de uitzendarbeid.

GRAFIEK 19 : Evolutie van het aantal gepresteerde uren in de uitzending sector

Bron : Federgon - berekeningen BISA

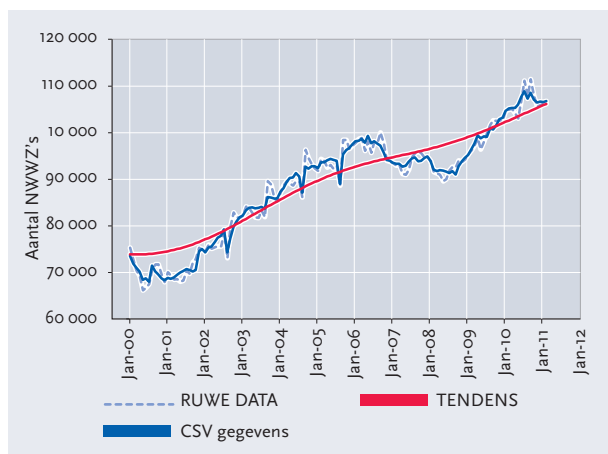
Werkloosheid

Als gevolg van de economische en financiële crisis steeg het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) tussen mei 2008 en september 2010 met iets meer dan 24 %, van 89 563 werklozen tot iets meer dan 111 000 werklozen.

Een ommekeer van de situatie deed zich voor in de loop van het laatste kwartaal van 2010 en op drie maanden tijd kon men een daling met 5 % van het aantal NWWZ vaststellen. Deze variabele is echter sterk onderhevig aan seizoensinvloeden die doorgaans een daling van het aantal NWWZ impliceren tijdens het vierde kwartaal van een jaar in vergelijking met het derde. Na correcties voor de seizoensinvloeden wordt de daling van het aantal NWWZ teruggebracht tot -2 %. Deze opleving was van korte duur. Het aantal NWWZ is begin 2011 immers opnieuw beginnen toenemen (grafiek 20). Eind februari telde men op de arbeidsmarkt 106 203 werklozen. Sinds het begin van het jaar kon men een uitstroom van 20 000 werklozen vaststellen en 20 500 inschrijvingen. De werkloosheidstendens werd eveneens heel lichtjes naar boven toe herzien

Behalve het feit dat de arbeidsvraag niet heel groot is, dient er eveneens te worden aan herinnerd dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het gewest is waar de bevolking die de leeftijd heeft om te werken, het snelst stijgt. Bijgevolg ziet het Brusselse gewest de problematiek van de werkloosheid op zijn grondgebied versterkt door deze demografische specificiteit.

Bepaalde sociaal-economische categorieën zijn op de arbeidsmarkt kwetsbaarder dan andere. Brussel wordt gekenmerkt door een hoger aandeel jonge werklozen in vergelijking met andere plaatsen, alsook door laaggeschoolde werklozen. Bijgevolg is het interessant te kijken naar de kwartaal-evolutie van deze wel heel specifieke categorieën.

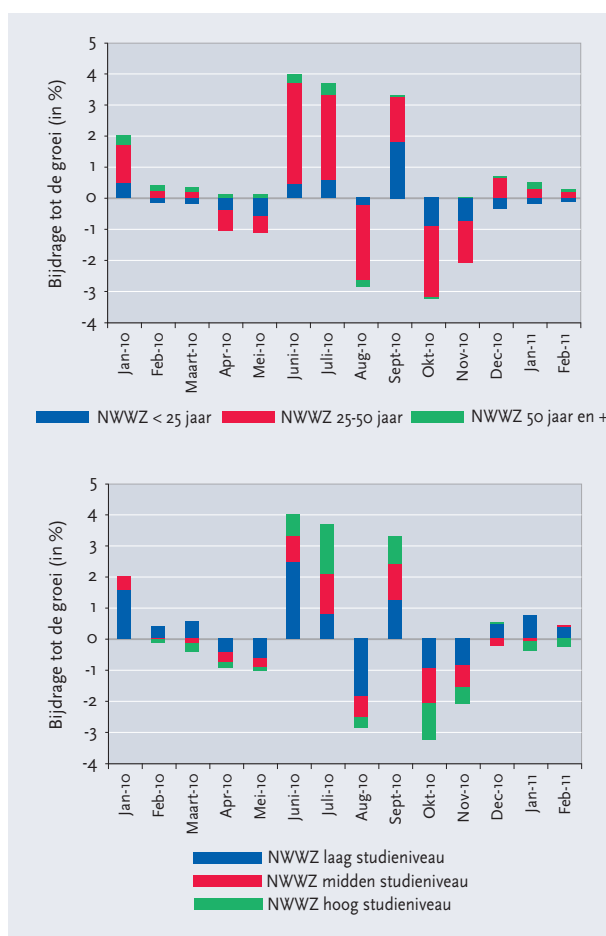
GRAFIEK 20 : Evolutie van het aantal NWWZ's in Brussel, 2000 - 2010

Bron : Actiris - berekeningen BISA

Grafiek 21 toont de schommelingen van het aantal NWWZ per leeftijdsklasse en kwalificatieniveau. Hij geeft aan dat de toename van de werkloosheid de jongste twee maanden niet de jongeren van minder dan 25 jaar trof, wel integendeel. Het aantal jonge werklozen vermindert sinds bijna vijf opeenvolgende maanden. Er dient echter te worden opgemerkt dat het aantal NWWZ van minder dan 25 jaar een sterk cyclische variabele is. Tijdens deze periode vermindert zij altijd heel sterk. Men zou eveneens kunnen stellen dat de uitstroom uit de werkloosheid van deze heel specifieke categorie in de hand wordt gewerkt door de invoering van het «Win-Win²¹»-programma, dat is toegespitst op de werkzoekenden van minder dan 26 jaar, de uitkeringsgerechtigde werklozen van ten minste 50 jaar en de langdurig werklozen.

Eveneens dient opgemerkt te worden dat het aantal geschoolde werklozen sinds vijf maanden afneemt, wat een selectieve hervatting aankondigt van de aanwervingen in bepaalde sectoren van de economie als gevolg van het recente herstel.

De toename van de werkloosheid in de jongste twee maanden betreft in hoofdzaak de werklozen van meer dan 50 jaar en de laaggeschoolde NWWZ.

GRAFIEK 21 : Bijdrage tot de groei van het aantal NWWZ, per leeftijdsklasse en kwalificatieniveau

Bron : Actiris - berekeningen BISA

²¹ Zie glossarium.

• Vooruitzichten

Werkgelegenheid

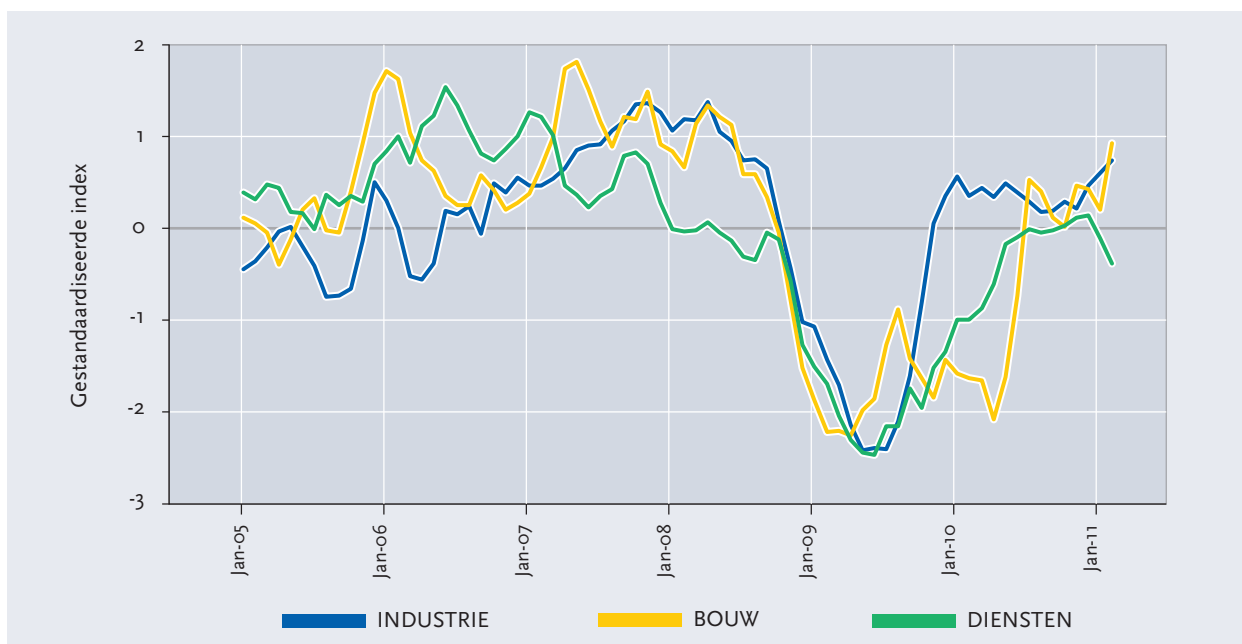
De conjunctuurenquêtes van de NBB bevatten specifieke vragen met betrekking tot de werkgelegenheidsprognoses in de sectoren van de industrie, de bouw en de zakelijke dienstverlening voor de komende drie maanden. De resultaten worden weergegeven in grafiek 22.

Het moreel van de ondernemingshoofden bereikte half 2009 een dieptepunt, ongeacht de beschouwde sector. Vervolgens tekende zich bij het begin van het tweede halfjaar van 2009 een duidelijke ommekeer af in de evolutie van de drie indicatoren. In de loop van de volgende maanden werd het herstel bevestigd in de sector van de industrie, waarbij de indicator vóór het einde van 2009 opnieuw boven zijn langetermijngemiddelde uitsteeg. Het herstel verliep daarentegen heel wat moeizamer in de sectoren van de bouw en de diensten. De twee indexen zijn er echter in geslaagd in de loop van 2010 opnieuw boven hun historische gemiddelde

uit te stijgen. Op het einde van het jaar bevonden de drie indicatoren zich in positief gebied maar op erg lage niveaus, wat niet wees op een dynamisch herstel inzake het creëren van banen, maar eerder van een stabilisatie van de situatie tijdens de komende maanden.

De aanwervingsvooruitzichten in de sectoren van de bouw en de industrie zijn begin 2011 heel wat krachtiger gestegen. Anderzijds zijn de ondernemers van de dienstensector voor de komende maanden pessimistischer gestemd wat de aanwervingen betreft. De dienstencurve is immers opnieuw neerwaarts gericht en zakte opnieuw onder haar langetermijngemiddelde. Men moet de komende maanden dan ook geen duidelijke toename van de aanwervingen verwachten in deze sector. Hoewel de economische groei in 2011 gematigd blijft, zou het aantal nieuwe betrekkingen over het algemeen vrij beperkt moeten zijn.

GRAFIEK 22 : Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, voortschrijdende gemiddelden

Bron : NBB - berekeningen BISA

Werkloosheid

Grafiek 23 vergelijkt de conjunctuurcomponent van het aantal niet-werkende werkzoekenden van het gewest met de evolutie van de vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt²², vertraagd met 13 maanden. Laatstgenoemde maakt het mogelijk de evolutie op korte

termijn vast te stellen van de adequatie tussen arbeidsaanbod en arbeidsvraag in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

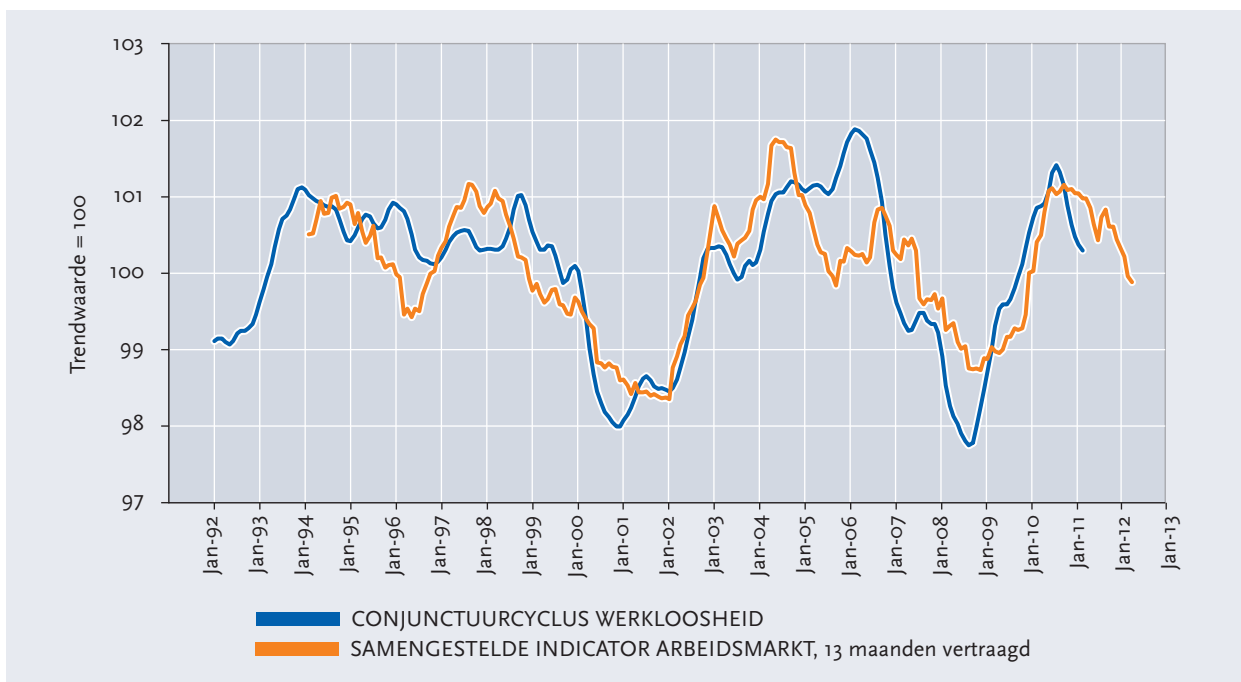
De ommekeer van de conjunctuurcomponent van het

²² Zie glossarium.

aantal NWWZ in Brussel die in de vorige publicaties van de Barometer werd waargenomen, lijkt te worden bevestigd. Na meer dan twee jaar van onafgebroken groei is de conjunctuurcyclus van het aantal werklozen sinds de maand augustus immers neerwaarts gericht en komt hij heel langzaam in de buurt van zijn tendens op lange termijn. Deze daling heeft echter plaats in een context van een (lichte) opwaartse herziening van de tendens op lange termijn van de werkloosheid (cf. grafiek 20).

De vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt wijst op een verlenging van deze conjunctuuropleving. De cyclus van het aantal NWWZ zou tegen de volgende Barometer opnieuw onder de tendens moeten zakken. Hoewel de komende maanden het aantal werklozen nog lichtjes zou kunnen afnemen, zou deze daling echter bescheiden moeten blijven gelet op de tendens op lange termijn van de werkloosheid, die nog altijd sterk opwaarts gericht is.

GRAFIEK 23 : Vergelijking van de vooruitlopende arbeidsmarktindicator met de conjunctuurcomponent van het aantal NWWZ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron : Actiris, NBB - berekeningen BISA

3. Dossier : Model van trimestrialisering van het gewestelijk BBP²³

3.1. Inleiding

Het is nu iets meer dan vier jaar dat het BISA driemaandelijks een conjunctuurbarometer publiceert. Een van de nagestreefde doelstellingen bestaat erin het Gewest te voorzien van vooruitzichten op korte termijn die het mogelijk maken vooruit te lopen op de conjunctuurevoluties van de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daartoe ontwikkelde het BISA dus twee vooruitlopende samengestelde indicatoren, waarbij de ene de conjunctuurvooruitzichten weergeeft op de Brusselse arbeidsmarkt en de andere vooruitloopt op de cyclische evolutie van het gewestelijk bruto binnenlands product (BBP)²⁴.

Om de Brusselse economische activiteit voor te stellen, baseert de indicator die ze weergeeft zich thans op de omzetreeksen van verschillende activiteitstakken die representatief zijn in Brussel. Die zijn driemaandelijks en over een voldoende lange periode beschikbaar, twee voorwaarden die noodzakelijk zijn voor de bouw van de indicator van de economische activiteit. Het zou echter verkieslijk zijn geweest het bruto binnenlands product te gebruiken, omdat dit vaak wordt beschouwd als het beste meetcriterium van de economische activiteit. In tegenstelling tot het Belgische BBP, dat driemaandelijks wordt gepubliceerd, is het gewestelijke BBP echter niet beschikbaar met een voldoende frequentie noch over voldoende lange perioden.

Dit dossier stelt een model van uitsplitsing in de tijd voor dat het mogelijk maakte de kwartaalwaarden van het Brusselse gewestelijke BBP te ramen. In dit stadium is een opmerking echter geboden. Zoals later zal worden uitgelegd, zal de economische activiteit worden verdeeld

in groepen van activiteitstakken en zal het model afzonderlijk worden toegepast op elk van die groepen. In deze context is er dus sprake van de trimestrialisering van de toegevoegde waarde van de verschillende groepen van activiteitstakken in plaats van de trimestrialisering van het BBP. Het is van belang te verduidelijken dat het hier niet de bedoeling is gecontroleerde statistische informatie te produceren van hetzelfde type als de informatie die voorhanden is in de gewestelijke boekhouding die wordt gepubliceerd door het Instituut voor Nationale Rekeningen (INR), maar eerder een statistisch instrument te krijgen dat aangepast is aan de conjunctuuranalyse. Het blijft echter mogelijk een driemaandelijks BBP verkrijgen op basis van de driemaandelijkse toegevoegde waarde, door zich bijvoorbeeld te baseren op criteria die het mogelijk zouden maken de jaarlijkse reeks belastingen en subsidies op de producten te verdelen. Maar gezien de doelstelling werd deze trimestrialisering van de belastingen niet gedaan en zal de conjunctuuranalyse zich baseren op de gewestelijke toegevoegde waarde. De resultaten die hier worden bekendgemaakt zullen dus de plaats innemen van de opstelling van driemaandelijkse gewestelijke rekeningen die voldoen aan de specificaties van de SEC95.

Het eerste hoofdstuk ontwikkelt het theoretische model. Het is samengesteld uit twee subhoofdstukken: het eerste behandelt de definities van state-space models en van de filter van Kalman, twee essentiële instrumenten in de gebruikte modelvorming, het tweede schetst de verschillende etappen van de opvatting van de driemaandelijkse toegevoegde waarde. Het tweede hoofdstuk stelt de resultaten voor.

3.2. Ontwikkeling van het model van trimestrialisering

Het probleem van de uitsplitsing in de tijd van economische reeksen is niet nieuw en werd in de econometrische literatuur uitvoerig behandeld. Thans klassieke methoden (Chow-Lin (1971), Fernández (1981)) worden in de instituten voor nationale boekhouding vaak gebruikt om gegevens met een hoge frequentie te verkrijgen in geval-

len dat de rechtstreekse meting moeilijk of economisch niet verdedigbaar is. Het econometrisch onderzoek blijft daarom niet minder geraffineerde versies voortbrengen die meer nauwkeurigheid, het losser maken van bepaalde hypothesen of meer flexibiliteit in de formulering van de problemen mogelijk maken. Deze benade-

²³ Deze studie werd gerealiseerd door Perrine Bamps. Alleen de auteur is verantwoordelijk voor de opstelling van dit artikel.

²⁴ De opbouw van deze indicatoren wordt in detail uitgelegd in de methodologische nota betreffende de barometer die beschikbaar is via de volgende link : http://www.brussel.irisnet.be/files-nl/ibsa/2-series/barometre-conjonturel/de_conjunctuurbarometer_van_het_brussels_hoofdstedelijk_gewest_methodologie.

ringen berusten doorgaans op het begrip van de verwante reeks: een economische reeks die met een hoge frequentie beschikbaar is en die een statistische en economische band vertoont met de uit te splitsen reeks, wordt als referentie gebruikt. De hypothese die moet worden nageleefd, is dus dat het gedrag bij hoge frequentie van de uit te splitsen reeks « aanleunt » bij dat van de verwante reeks. Een industriële productie-index, een reeks die maandelijks beschikbaar is, kan bijvoorbeeld worden gebruikt om maandwaarden te krijgen van de toegevoegde waarde van de industrietak waarvan de gegevens maar driemaandelijks beschikbaar zijn, waarbij het verband tussen productie en toegevoegde waarde toestaat de hypothese te maken van een maandgedrag dat in de buurt komt van de twee reeksen.

Om de jaarreeks van de gewestelijke toegevoegde waarde in de tijd uit te splitsen naar een driemaandelijke reeks, is, afgezien van deze verwante reeksen, een aanvullende informatie beschikbaar, aangezien de nationale toegevoegde waarde beschikbaar is met een driemaandelijke frequentie. Het is bijgevolg nuttig, zowel wegens redenen van samenhang als van optimaal gebruik van de beschikbare informatie, met dit aspect rekening te houden. Het geval van de drie Belgische gewesten moet daarom gelijktijdig worden behandeld, in een kader dat toestaat deze vereiste op te nemen in de som van de drie gewestelijke reeksen van de geraamde driemaandelijke toegevoegde waarde.

Het aangenomen model werd gekozen op basis van zijn vermogen een dergelijke geografische aggregatieregule op

te nemen. Het werd aangepast aan datgene dat werd uitgewerkt door V. Gómez en F. Aparicio-Pérez (2009) in het artikel «A new state-space methodology to disaggregate multivariate time series».

In dit artikel stellen de auteurs een methodologie voor die het in meerdere etappen mogelijk maakt multigevarieerde chronologische reeksen in de tijd uit te splitsen. Zij beschrijven daarin allereerst de ontwikkeling van reeksen met hoge en lage frequentie (bijvoorbeeld driemaandelijks en jaarlijks of maandelijks en driemaandelijks) in de vorm van state-space models. Vervolgens detailleren zij verschillende instrumenten die de raming van de parameters van deze modellen, de interpolatie²⁵ en de voorspelling van de gegevens met hoge frequentie wanneer enkel de gegevens met lage frequentie beschikbaar zijn, mogelijk maken.

Zoals de bedoeling was, maakt deze methodologie het dus enerzijds mogelijk de drie gewesten gelijktijdig te behandelen, aangezien zij een multigevarieerd kader toestaat, en maakt zij het anderzijds mogelijk bij het creëren van de state-space models die de reeksen met hoge en lage frequentie beschrijven, de verschillende soorten regels in te voeren die het mogelijk maken alle beschikbare informatie weer te geven.

Alvorens de werking van het model in detail uit te leggen, leggen de volgende paragrafen twee belangrijke begrippen van de statistiek uit die voor het begrijpen van het model van belang zijn: de state-space models en de filter van Kalman.

3.2.1. De begrippen «state-space» models en «filter van Kalman»

• De state-space models

De state-space models maken deel uit van de dynamische modellen²⁶ met niet-waarneembare factoren of variabelen. Tal van modellen die werden ontwikkeld in het economisch onderzoek, kunnen worden geherformuleerd in het kader van de state-space models, met name de ARMA- modellen²⁷. Het doel is niet meer informatie te verkrijgen dan die welke beschikbaar is in het originele model. Het gaat er eerder om een formeel kader te hebben dat toestaat nieuwe instrumenten te gebruiken²⁸ om de niet-waarneembare variabelen en de parameters eenvoudig en optimaal te ramen. Met andere woorden, dit formele kader heeft het voordeel dat het talrijke ver-

gelijkingen samenvat in een systeem met twee vergelijkingen die met deze instrumenten kunnen worden opgelost. De economische toepassingen van deze modellen zijn bijvoorbeeld: de ontbinding volgens tendens en cyclus van een reeks zoals het BBP, de opbouw van een gelijktijdige indicator van de economische activiteit, ...²⁹

De state-space models berusten op het idee dat de evoluties van waarneembare verschijnselen gedicteerd worden door de evolutie van niet-waarneembare «factoren» of «omstandigheden», waarvoor echter wel een evolutievergelijking kan worden geschreven. Zij zijn dus samengesteld uit twee vergelijkingen :

²⁵ Zie glossarium.

²⁶ Onder dynamisch verstaat men evoluerend in de tijd.

²⁷ Zie glossarium.

²⁸ Bij deze instrumenten vindt men onder meer de filter van Kalman.

²⁹ Voor meer bijzonderheden betreffende de state-space models en de toepassingen ervan, kan men het artikel van M. Lemoine en F. Pelgrin lezen (2003).

1. Een meetvergelijking die de relatie beschrijft tussen enerzijds de waargenomen variabelen en anderzijds de niet-waarneembare variabelen en de resten (vergelijking (1) hieronder).
2. Een state-vergelijking die de ontwikkeling beschrijft van de niet-waarneembare variabelen in de tijd, d.w.z. dat de niet-waarneembare variabelen worden uitgedrukt volgens hun vertraging en vernieuwingen³⁰ (vergelijking (2) hieronder).

• De filter van Kalman

De filter van Kalman is een instrument dat het mogelijk maakt het state-space model op te lossen. Dat wil zeggen : op elk tijdstip t de niet-waarneembare variabelen te ramen onder voorbehoud van de variabelen die werden waargenomen tot op de datum t . Het betreft een algoritme dat is samengesteld uit meerdere vergelijkingen die worden gemaakt van herhaling tot herhaling, en dat op elk tijdstip t de huidige raming berekent van de niet-waarneembare variabele x_t als gewogen som van de voorspelling van laatstgenoemde op het vorige tijdstip ($t-1$) en de voorspellingsfout berekend op basis van de laatste waargenomen waarde y_t ³¹. Dit algoritme maakt het mogelijk de waarschijnlijkheid te berekenen van de parameters die gekozen werden voor het model en dus de keuze ervan te optimaliseren.

In wiskundige termen wordt gewoonlijk de volgende vorm gebruikt :

$$(1) \quad y_t = Z_t x_t + \varepsilon_t \quad \varepsilon_t \sim N(0, H_t)$$

$$(2) \quad x_{t+1} = T_t x_t + R_t \eta_t \quad \eta_t \sim N(0, Q_t)$$

waarbij y_t de reeks is van de waargenomen variabelen, de reeks van de niet-waarneembare variabelen en t de index van de tijd die zich uitstrekt over de waargenomen periode $[0, T]$.

Het hoofddoel van de filter van Kalman is de niet-waarneembare variabelen te filteren, dat wil zeggen op het tijdstip t de waarde te ramen van de niet-waarneembare variabelen in t , rekening houdend met de informatie die werden waargenomen tot op het tijdstip t y_0, \dots, y_t . Uitbreidingen daarvan maken het eveneens mogelijk de variabelen af te vlakken of te voorzien. Het afvlakken van de niet-waarneembare variabelen bestaat erin hun waarde op het tijdstip t te ramen, dit keer rekening houdend met het geheel van de gekende waarden van de waargenomen variabelen $y_0, \dots, y_t, \dots, y_T$. De voorspelling bestaat er eveneens in op het tijdstip t de waarde te ramen van de niet-waarneembare variabelen maar door zich enkel te baseren op de gekende waarden van de waargenomen variabelen tot op een vroeger tijdstip ($t - k$) y_0, \dots, y_{t-k} .

3.2.2 Opbouw van het model

Het hoofdidee van de methodologie die werd ingevoerd voor de trimestrialisering, is te komen tot een multigevarieerd state-space model voor de driemaandelijke reeksen van de toegevoegde waarde, door de gegevens inzake toegevoegde waarde als ontbrekend te beschouwen en vervolgens met behulp van de filter van Kalman de niet-waarneembare variabelen van dit model af te vlakken, om uiteindelijk de ontbrekende kwartaalwaarden te kunnen afleiden uit de gewenste gewestelijke toegevoegde waarden. Aangezien dit model eveneens afhangt van onbekende parameters, is de interpolatie echter niet rechtstreeks mogelijk.

Om dit te verhelpen, zal voor de jaarreeksen van de toegevoegde waarde en van de omzet een multigevarieerd state-space model worden afgeleid van het driemaan-

delijkse model dankzij de gewestelijke jaarlijkse optelregels en de nationale trimestriële optelregel. Aangezien dit tweede model is ontwikkeld op basis van het eerste, zal het afhangen van dezelfde onbekende parameters. Aangezien alle jaargegevens van deze reeksen dit keer waarneembaar zijn, zal de filter van Kalman het mogelijk maken de parameters te vinden die de waarschijnlijkheid van het model maximaliseren.

Zodra zij verkregen zijn, zullen de ramingen van de parameters opnieuw worden ingevoerd in het driemaandelijkse model en het zal dan mogelijk zijn de niet-waarneembare variabelen af te vlakken en zodoende de driemaandelijke interpolaties te krijgen van de gewestelijke toegevoegde waarden.

³⁰ Vernieuwingen : Voorspellingsfouten.

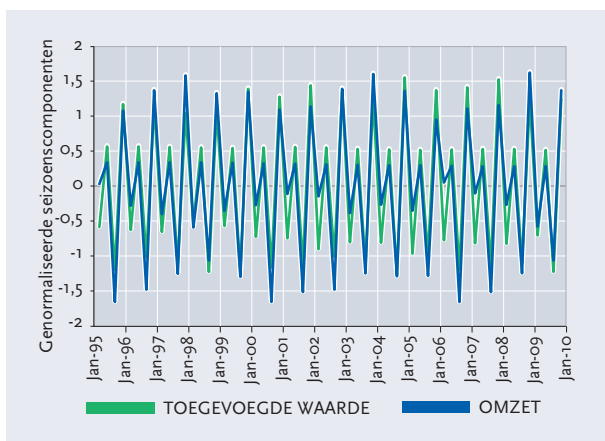
³¹ Voor meer details over de filter van Kalman kan u het artikel van M. Lemoine en F. Pelgrin (2003) of het boek van J. Durbin en S.J. Koopman (2001) lezen.

De raming van de driemaandelijke toegevoegde waarde kan dus worden samengevat in twee grote etappen :

- De eerste bestaat erin verwante reeksen te vinden die driemaandelijks beschikbaar zijn en die op een gelijkaardige manier evolueren als de gewestelijke toegevoegde waarden binnen een jaar en dit om te weten hoe de kwartaalwaarden van deze gewestelijke toegevoegde waarden evolueren. Dit zal het mogelijk maken een state-space model op te bouwen voor de kwartaalwaarden en daaruit vervolgens een model af te leiden voor de jaarwaarden die afhangen van dezelfde parameters.
- De tweede etappe zal erin bestaan de parameters van dit jaarlijks state-space model te ramen om de ramingen opnieuw in het kwartaalmodel te kunnen invoeren. Door vervolgens op dit tweede model de filter van Kalman toe te passen, zullen de kwartaalwaarden van de toegevoegde waarde worden geïnterpoleerd.

Om reeksen te vinden die verwant zijn aan de evolutie van de toegevoegde waarde, zal de voorkeur worden gegeven aan de productiebenadering van het BBP die de evoluties van het BBP ontbindt volgens de activiteitstakken die de toegevoegde waarde genereren. De gegevens betreffende de omzet per tak volgens de btw-bron, die op gewestelijk vlak maandelijks beschikbaar zijn, zullen dan in het state-space model als verwante reeksen worden gebruikt.

GRAFIEK 24 : Vergelijking van de seizoensgebondenheid : Toegevoegde waarde/Omzet, België, 1995 - 2009

Bron : INR, ADSEI - berekeningen BISA

Grafiek 24 steunt de keuze de omzetreeksen volgens de btw-bron te gebruiken als kwartaalreeksen die verwant zijn aan de reeksen van de toegevoegde waarde. Deze grafiek toont de seizoenscomponenten van de twee Belgische kwartaalreeksen die worden verkregen door het Demetra-programma³². Het is duidelijk dat, indien het niveau van deze reeksen niet in aanmerking wordt

genomen, de twee reeksen op een gelijkaardige manier evolueren. De evolutie binnen een jaar van de toegevoegde waarde zal dus kunnen worden geraamd op basis van de evolutie van de verwante reeksen.

De driemaandelijkse toegevoegde waarde zal in fine worden gebruikt in het kader van de analyse van de conjunctuurevolutie van de economische activiteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Aangezien het hier niet de doelstelling van de trimestrialisering is een derwijze statistische informatie te verstrekken als die welke in de gewestelijke boekhouding voorhanden is, zullen de activiteitstakken niet een voor een worden getrimestrialiseerd op het fijnste detailniveau, maar zullen hergroeperingen plaatsvinden. Twee redenen rechtvaardigen deze keuze. Ten eerste maken hergroeperingen het mogelijk de berekeningen te vereenvoudigen en te verminderen. Ten tweede zijn de omzetreeksen tak per tak niet altijd volledig, aangezien niet alle activiteitstakken op een belangrijke manier aanwezig zijn in de gewesten, en met name in het Brusselse gewest.

KADER 1 : Definitie van de zes samengevoegde activiteitstakken.

Samengevoegde takken	Takken NACE-BEL
Landbouw	A Landbouw, jacht en bosbouw
	B Visvangst
Industrie (zonder de bouw)	C Extractieve industrieën
	D Fabrieksindustrie
	E Elektrische-, gas- en waterproductie en -distributie
Bouw	F Bouw
Marktdiensten (eerste helft)	G Groot- en kleinhandel, herstelling van motorrijtuigen, motorfietsen en huishoudelijke artikelen
	H Hotels en restaurants
	I Transport, opslag en communicatie
Marktdiensten (tweede helft)	K Vastgoed, verhuring en diensten aan de onderneming
	O Collectieve, sociale en persoonlijke diensten
	N Gezondheid en sociale actie
	J Financiële activiteiten
Niet-marktdiensten	L Overheidsadministratie
	M Opvoeding

³² Dit programma past de «TRAMO-SEATS»-methode toe voor de regularisatie van chronologische reeksen.

Bijgevolg werden de activiteitstakken gehergroepeerd in zes samengevoegde takken (landbouw, industrie, bouw, twee takken voor de marktdiensten, de niet-marktdiensten). De keuze van deze samengevoegde takken is natuurlijk verenigbaar met de gegevens van de toegevoegde waarde per tak, die op nationaal vlak driemaandelijks worden gepubliceerd.

De doelstelling is thans een gewestelijke driemaandelijke toegevoegde waarde te ramen voor elk van deze zes takken afzonderlijk. De geraamde waarden voor de zes takken zullen vervolgens worden samengeteld om de totale gewestelijke driemaandelijke toegevoegde waarde te krijgen.

• Samengevoegde takken landbouw en niet-marktdiensten

Aangezien het aandeel van de landbouw in de toegevoegde waarde laag is, vooral dan in het Brusselse gewest, en de productie van de niet-marktdiensten per definitie niet weergegeven wordt door de omzet, werden deze twee takken voor elk gewest «handmatig» getrimestrialiseerd via een interpolatie op basis van de jaarreeksen.

De jaarwaarden werden gedeeld door vier en toegewezen aan elk kwartaal. Vervolgens werden zij lichtjes gewijzigd om de kwartaalreeks vlakker te maken, maar altijd op zo een manier dat de som van de vier kwartalen gelijk is aan de jaarwaarde. Aangezien met deze techniek de toegevoegde waarden van de drie gewesten afzonderlijk

worden geïnterpoleerd, wordt de nationale trimestriële optelregel niet opgelegd en is de som van de drie gewesten over een kwartaal niet noodzakelijk gelijk aan de Belgische kwartaalwaarde. Om dat te voorkomen zullen deze reeksen niet als zodanig worden gebruikt, maar zullen zij dienen als gewicht in de nationale kwartaalreeks. Het gewicht in een tak van een gewest wordt verkregen door de geïnterpoleerde reeks voor deze tak in dat gewest te delen door de som van de geïnterpoleerde waarden voor deze tak in de drie gewesten. Ten slotte komen de getrimestrialiseerde reeksen van deze twee takken voor de drie gewesten voort uit de Belgische kwartaalreeks van de overeenkomstige tak, verdeeld volgens de gewichten van elk gewest.³³

• Samengevoegde takken industrie, bouw en marktdiensten (1 en 2)

De methodologie die gebaseerd is op de state-space models, werd gebruikt voor de vier overige takken. Aangezien het model voor de vier identiek is, zullen de volgende paragrafen het geval van de tak «industrie» specificeren.

Voor elk gewest zullen de kwartaal- en jaaromzetreeksen van de tak «industrie» en de jaarreeks van de toegevoegde waarde van deze tak noodzakelijk zijn, alsook de kwartaal- en jaarreeksen van de toegevoegde waarde van de industrie voor België.

D.i. de (6-dimensionale) reeks samengesteld door de te ramen kwartaalwaarden van de toegevoegde waarde van de industrie van respectievelijk Brussel, Wallonië en Vlaanderen en van de kwartaalwaarden van de omzet volgens de btw-bron van de industriële sector van respectievelijk Brussel, Wallonië en Vlaanderen die een structureel basismodel volgt.

Ter herinnering, een structureel model is een model waarin het gedrag van een chronologische reeks wordt ontbonden in verschillende bestanddelen die een duidelijk geïdentificeerde hoedanigheid hebben (bijvoorbeeld: tendens, seizoensgebondenheid, cyclus, ...) maar die niet a priori waarneembaar zijn. In dit geval heeft het model de volgende vorm :

$$y_t = \mu_t + s_t + \varepsilon_t$$

waarbij y_t de chronologische reeks is, μ_t de tendens, s_t de seizoenscomponent, ε_t de foutterm en waarbij elke component een ARMA-model volgt. De tendens wordt verondersteld lineair te zijn : $\mu_{t+1} = \mu_t + \beta_t + a_t$, $\beta_{t+1} = \beta_t + b_t$ en de seizoenscomponent trigonometrisch :

$$s_t = \sum_{j=1}^2 s_{j,t}, \quad \begin{pmatrix} s_{j,t+1} \\ s_{j,t+1}^* \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \cos \lambda_j & \sin \lambda_j \\ -\sin \lambda_j & \cos \lambda_j \end{pmatrix} \begin{pmatrix} s_{j,t} \\ s_{j,t}^* \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} c_{j,t} \\ c_{j,t}^* \end{pmatrix},$$

waarbij a_t , b_t en c_t witte ruis is die een model opstelt van de fouten.

³³ Hoewel deze verwerking van de tak «landbouw» voor Brussel geen belangrijke gevolgen heeft, gezien het heel geringe aandeel van de tak in de economie van het Gewest, is het duidelijk dat de zaken anders zouden kunnen liggen in Vlaanderen en Wallonië. Bijgevolg moet de verdeling van de nationale toegevoegde waarde voor Vlaanderen en Wallonië als louter indicatief worden beschouwd.

Het is zonder al te veel moeilijkheden mogelijk dit structurele kwartaalmodel te schrijven in de vorm van een state-space model.

De doelstelling is thans daaruit een state-space model af te leiden voor de jaarwaarden. De twee modellen zullen dus afhangen van dezelfde parameters. Aangezien de jaarwaarden gekend zijn, zal dit tweede model het mogelijk maken de onbekende parameters te ramen. Door vervolgens de ramingen van deze parameters opnieuw in het eerste model in te voeren, zal dit volledig worden bepaald en zullen de kwartaalwaarden kunnen worden geïnterpoleerd.

De omzetting van het driemaandelijks state-space model in een jaarlijks model gebeurt met behulp van een matrix die de samenvoegingskenmerken bevat. Deze matrix zal in de volgorde van de lijnen de volgende gegevens bevatten :

- De vier actuele trimestriële optelregels van België (d.w.z. dat voor elk kwartaal de som van de drie gewesten gelijk is aan België).
- De twee jaarlijkse optelregels in de tijd van het Brusselse en het Waalse Gewest (d.w.z. dat de som van de vier kwartalen gelijk is aan de gekende jaarwaarde). Opdat de matrix van de samenvoegingskenmerken een volledige rang zou hebben, werd de jaarlijkse optelsom van het Vlaamse Gewest weggelaten, want zij wordt verkregen als een lineaire combinatie van het geheel, dat is samengesteld uit de vier Belgische optelsommen en van de twee overige gewestelijke optelsommen. Deze keuze is volkomen willekeurig, een ander gewest had kunnen worden weggelaten in plaats van Vlaanderen of zelfs een van de Belgische trimestriële optelsommen in plaats van een gewestelijke verplichting.
- De twaalf lijnen die gekoppeld zijn aan de verwante reeksen, d.w.z. de kwartaalwaarden van de omzettingen volgens de btw-bron (in volgorde: de eerste kwartalen van Brussel, Wallonië en Vlaanderen, dan de tweede enz.).

Door de driemaandelijks waarnemingen per jaar samen te brengen en door middel van de wijzigingen op de matrixen van het kwartaalmodel dankzij de matrix van de samenvoegingskenmerken, wordt het state-space model voor de jaargegevens verkregen. Enkele bijkomende wijzigingen maken het mogelijk het waarneembaar en identificeerbaar te maken³⁴.

Het gaat er thans om de parameters van dit jaarmodel te ramen. Daartoe wordt een ramingsalgoritme van de parameters met maximale waarschijnlijkheid gebruikt, samengesteld uit twee etappen. De eerste etappe berekent met behulp van de filter van Kalman de waarschijnlijkheid van het state-space model voor een stel parameters. De tweede etappe zoekt een stel parameters dat de waarschijnlijkheid die bij de eerste etappe werd berekend, maximaliseert. Door deze twee etappen te herhalen, convergeren de geraamde parameters naar de maximale waarschijnlijkheid.

Vervolgens worden deze geraamde parameters opnieuw ingevoerd in het driemaandelijks state-space model. Dan wordt de filter van Kalman gebruikt voor de interpolatie van dit model, wat toestaat de raming te verkrijgen van de kwartaalwaarden van de toegevoegde waarde van de tak «industrie» van de drie gewesten.

Door dit toe te passen op de drie overige takken en samen te tellen met de waarden die voor de zes samengevoegde takken werden verkregen, krijgt men de driemaandelijks toegevoegde waarde van elk gewest. De doelstelling van de trimestrialisering van de gewestelijke toegevoegde waarde onder de nationale optelregel is bereikt. Het valt gemakkelijk na te gaan of de nationale optelregel die door het model wordt opgelegd wel degelijk wordt nageleefd en of de som van de drie gewesten van elk geraamd kwartaal wel degelijk gelijk is aan de nationale waarde die driemaandelijks door de Nationale Bank van België (NBB) wordt bekendgemaakt.

3.3. Analyse van de resultaten

In de vorige hoofdstukken hebben we de methodologie die werd ingevoerd voor de trimestrialisering van de gewestelijke toegevoegde waarde, ingeleid en vervolgens geanalyseerd. In dit hoofdstuk worden de verkregen resultaten geanalyseerd.

De voor de analyse in aanmerking genomen periode loopt van 1995 tot 2010. Om 2010 in de analyse te kunnen opnemen, moeten bepaalde ontbrekende gegevens echter worden geraamd. Op de datum van opstelling van dit dossier³⁵ waren voor 2010 immers enkel de nationale

cijfers van de toegevoegde waarden per samengevoegde economische sector beschikbaar. Maar bij de trimestrialisering zijn de jaarwaarden van de toegevoegde waarde per samengevoegde sector voor de drie gewesten nodig. Bijgevolg heeft het BISA deze jaarwaarden voor 2010 geraamd op basis van de gewestelijke toegevoegde waarden van de vorige jaren (1995 – 2009), de jaarreeksen van de omzet volgens de btw-bron (1995 - 2010 inclusief) en de nationale toegevoegde waarden van 2010.

³⁴ Voor meer details kan u het artikel van V. Gómez en F. Aparicio-Pérez (2009) lezen.

³⁵ 11 maart 2011.

Aangezien deze ramingen slechts benaderingen zijn, hebben zij niet gediend voor het ramen van de parameters van het model, maar werden zij enkel gebruikt bij de interpolatie³⁶ om voor 2010 kwartaalwaarden te krijgen. De voor 2010 verkregen kwartaalwaarden kunnen dus als extrapolaties worden beschouwd.

Het model werkt met de gegevens die zijn uitgedrukt tegen lopende prijzen om te voorkomen dat aan de complexiteit van het probleem nog eens het gebruik

wordt toegevoegd van volumegegevens die leiden tot het verlies van de eigenschap van optelbaarheid van de bestudeerde aggregaten. De resultaten worden in een eerste fase dus voorgesteld tegen lopende prijzen, zoals zij door het model worden verschaft. Om bepaalde vergelijkingen relevant te maken, werden de resultaten vervolgens gedeflatteerd in kettingeuro³⁷ volgens de methode van de jaarlijkse invordering³⁸ om de verenigbaarheid met de nationale boekhouding te verzekeren³⁹.

• Driemaandelijkse toegevoegde waarden

Een eerste globaal resultaat (grafiek 25) dat via deze methode werd verkregen, betreft de driemaandelijkse toegevoegde waarden voor de drie gewesten. De vorm van de grafiek in opeengestapelde oppervlakken onderstreept het grote pluspunt van het model: het opleggen van de nationale optelregel. De som van de drie gewestelijke reeksen van de getrimestrialiseerde toegevoegde waarde die door het model wordt verkregen, stemt goed overeen met de reeks van de toegevoegde waarde van België, die driemaandelijks wordt bekendgemaakt door de NBB, en dit op een intrinsieke manier, zonder dat de resultaten a posteriori op elkaar worden afgestemd.

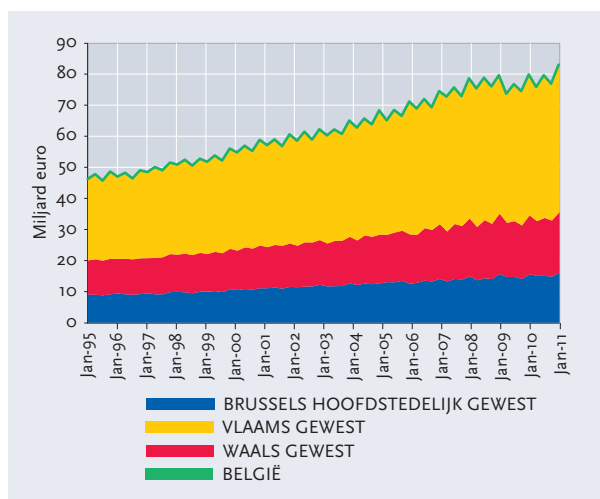
Aangezien het model werd ingevoerd in het kader van de conjunctuuranalyse van de evolutie van de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zullen de hierna voorgestelde resultaten in hoofdzaak betrekking hebben op Brussel.

• Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Grafiek 26 schetst de verschillende reeksen van de toegevoegde waarde van elke samengevoegde economische sector (gedefinieerd in kader 1). De reeksen van deze verschillende sectoren werden immers getrimestrialiseerd en vervolgens samengeteld om de totale driemaandelijkse toegevoegde waarde te krijgen.

De belangrijke ontwikkeling van de tertiaire sector, welke sector in de economische activiteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest markt- en niet-marktdiensten produceert, is duidelijk zichtbaar, en meer in het bijzonder nog het aanzienlijke aandeel in de gewestelijke toegevoegde waarde van de tweede samengevoegde sector van de marktdiensten (dienst 2), die in hoofdzaak is samengesteld uit de diensten aan de onder-

GRAFIEK 25 : Gewestelijke driemaandelijkse toegevoegde waarden, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010

Bron : INR (België), BISA

nemingen en de financiële activiteiten. Het aandeel van deze samengevoegde sectoren die verbonden zijn met de diensten in de toegevoegde waarde, groeien de jongste vijftien jaar aan ten nadele van het aandeel van de sectoren «industrie» en «bouw». Aangezien de landbouw in Brussel weinig vertegenwoordigd is, is zijn aandeel in de toegevoegde waarde uiterst gering en is de keuze deze sector los van de andere sectoren te trimestrialiseren, gerechtvaardigd.

Om zich beter op de ingevoerde methodologie te concentreren, is het vervolg van de analyse toegespitst op de vier samengevoegde sectoren die door het gedetailleerde model zijn getrimestrialiseerd, namelijk de industrie, de bouw en de sectoren van de marktdiensten (dienst 1 en dienst 2).

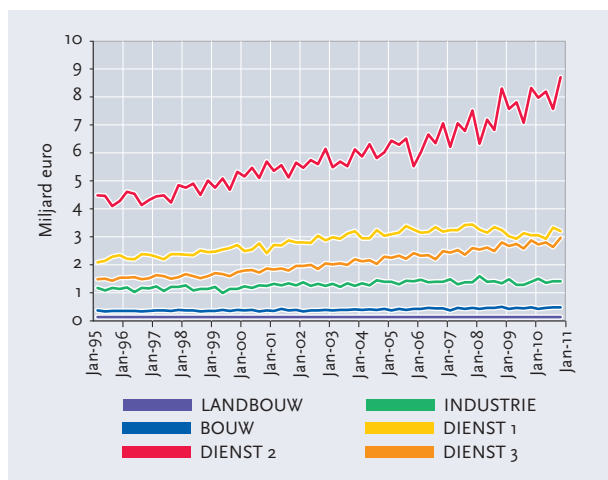
³⁶ Zie glossarium.

³⁷ Zie glossarium.

³⁸ Zie bijvoorbeeld "Méthodologie des volumes et prix chaînés", INSEE, Directie economische studies en synthèses, 2007.

³⁹ De berekeningen worden gemaakt op basis van een ontbinding in 60 elementaire takken en vereisen bepaalde veronderstellingen. Bijgevolg blijven de hier overgelegde volumeresultaten een benadering.

GRAFIEK 26 : Driemaandelijks toegevoegde waarde per samengevoegde sector, tegen lopende prijzen, Brussel, 1995 - 2010

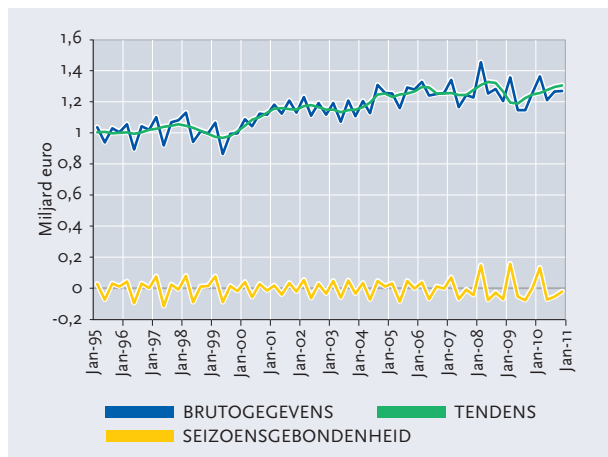
Bron : BISA

• **Ontbindingen tendens/seizoensgebondenheid**

Deze methode geeft ons niet alleen getrimestrialiseerde reeksen, ze biedt ook het voordeel dat ze voor deze reeksen ook een statistisch ontbindingsmodel tendens/seizoensgebondenheid verschaft. Dit vloeit rechtstreeks voort uit het model, omdat, om banden tussen de reeksen toegevoegde waarde en de daarmee verwante reeksen te kunnen opleggen, van de verschillende reeksen een model werd opgesteld als structurele reeksen in de vorm «stochastisch model + seizoensgebondenheid + rest».

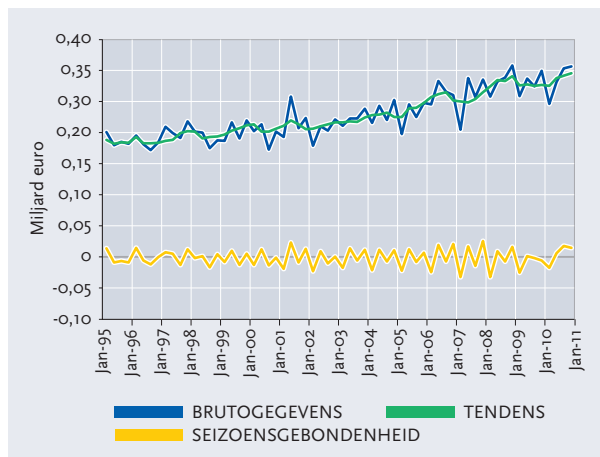
De grafische voorstellingen van deze ontbindingen voor de vier samengevoegde sectoren, altijd in het geval van Brussel, worden voorgesteld in de grafieken 27 tot 30.

GRAFIEK 27 : Ontbindingen tendens/seizoensgebondenheid, Industrie in Brussel, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010

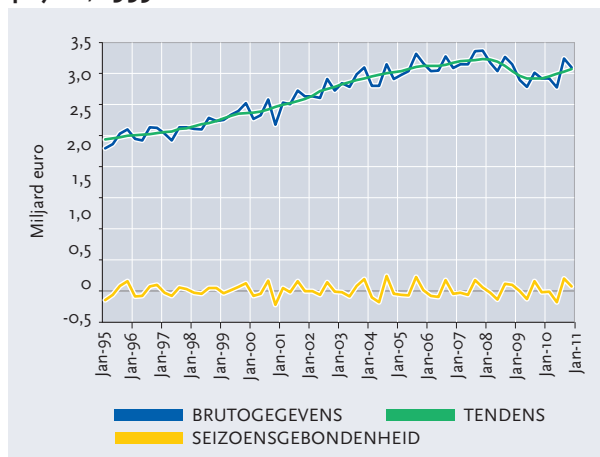
Bron : BISA

GRAFIEK 28 : Ontbindingen tendens/seizoensgebondenheid, Bouw in Brussel, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010

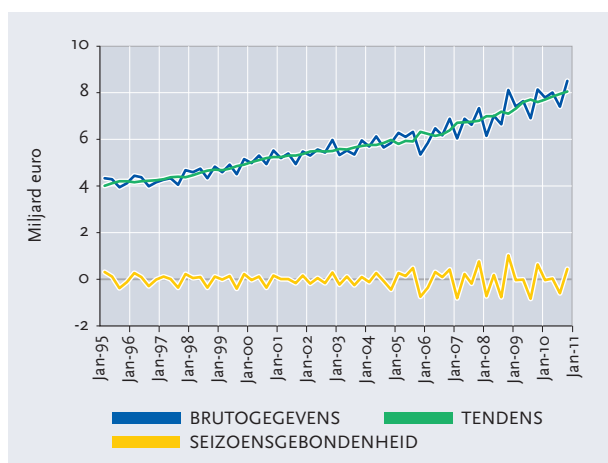
Bron : BISA

GRAFIEK 29 : Ontbindingen tendens/seizoensgebondenheid, Dienst 1 in Brussel, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010

Bron : BISA

GRAFIEK 30 : Ontbindingen tendens/seizoensgebondenheid, Dienst 2 in Brussel, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010

Bron : BISA

Door de volatiliteit van de seizoensgebondenheid te bestuderen, wordt vastgesteld dat zij gemiddeld hoger is

• **Vergelijking van de methoden van seizoensgebonden aanpassing**

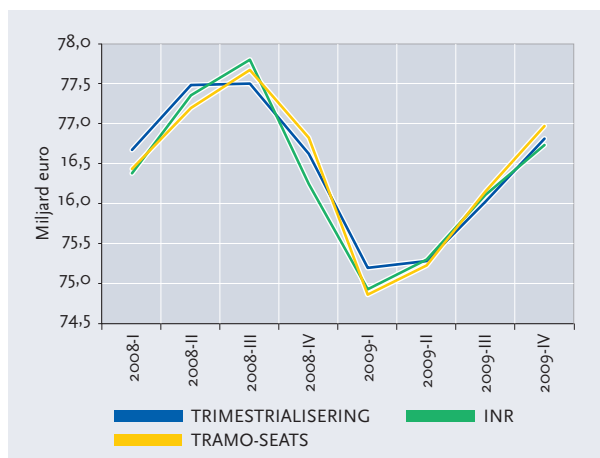
Aangezien wij niet beschikken over een referentie voor de gewestelijke driemaandelijkse toegevoegde waarde, waarvan voor zover wij weten tot dusver geen enkele raming werd gepubliceerd, zijn de tendensresultaten van de drie gewesten samengevoegd om op basis van ons model een nationale driemaandelijkse reeks zonder seizoensinvloeden te verkrijgen. Die kan dan worden vergeleken met de officiële reeks van het INR, alsook met de bruto nationale driemaandelijkse reeks zonder seizoensinvloeden volgens de bij het BISA gebruikelijke methodologie (TRAMO-SEATS⁴⁰). Een grafiek die zich uitstrekt over de periode 1995 – 2010 toont aan dat de reeksen zonder seizoensinvloeden die door de drie methoden worden verschaft, vrij gelijkaardig zijn. Het belangrijkste verschil tussen de methoden (grafiek 31) is de manier waarop de impact van de recente economische crisis (tijdens de jaren 2008 en 2009) werd verdeeld tussen seizoensgebondenheid en de met seizoenschommelingen gecorrigeerde reeks. De aanzienlijke verschuivingen van de reeks bij de verschillende fasen van deze crisis, maken de ontbinding tussen tendens en seizoensgebondenheid immers minder eenduidig, aangezien de verschillende resultaten ook kunnen worden ontvangen in statistische termen. De sterke daling van de toegevoegde waarde over de jongste twee kwartalen van 2008, die te wijten is aan deze crisis werd bijgevolg verschillend tot uiting

voor de sector van de bouw dan voor de andere samengevoegde sectoren. De toegevoegde waarde van deze sector wordt immers sterk beïnvloed door de periode van het jaar, vooral omdat zij sterk wordt beïnvloed door de weersomstandigheden, maar ook door het bouwverlof. De seizoensgebondenheid van de bouw is echter kleiner en onregelmatiger in Brussel dan in de twee andere gewesten. Men kan suggereren dat de reële samenstelling van de activiteiten van de sector verschillend is in Brussel, wegens de vermoedelijk verschillende aard van de bouwplaatsen (meer grote projecten die de reeks volatieler maken), maar ook wegens het vermoedelijk grotere aandeel van de activiteiten die met de bouw samenhangen (maatschappelijke zetels en administratieve kantoren van grote ondernemingen uit de sector die in Brussel gevestigd zijn).

De tendens van een reeks stemt overeen met deze reeks die werd gecorrigeerd met de seizoenschommelingen (CVS) en met de resten; zij maakt dus de driemaandelijkse conjunctuuranalyse mogelijk van de reeks, zonder te worden beïnvloed door invloeden die enkel seizoensgebonden zouden zijn.

gebracht naargelang de modellen. Het resultaat dat werd verkregen met het model dat hier wordt voorgesteld, vlakke de extreme punten van de reeks duidelijker af. Dit werd verwacht, aangezien de reeks die voortkomt uit ons model dat hier wordt voorgesteld een tendensreeks is, die de met de seizoenschommelingen gecorrigeerde gegevens dus lichtjes afvlakt.

GRAFIEK 31 : Vergelijking van de methoden van seizoensgebonden aanpassing betreffende de Belgische driemaandelijkse toegevoegde waarde, tegen lopende prijzen, 2008 - 2009

Bron : INR, BISA

⁴⁰ Zie bijlage bij de methodologische nota betreffende de Barometer die beschikbaar is via de volgende link : http://www.brussel.irisnet.be/files-nl/ibsa/2-series/barometre-conjonturel/de_conjunctuurbarometer_van_het_brussels_hoofdstedelijk_gewest_methodologie_

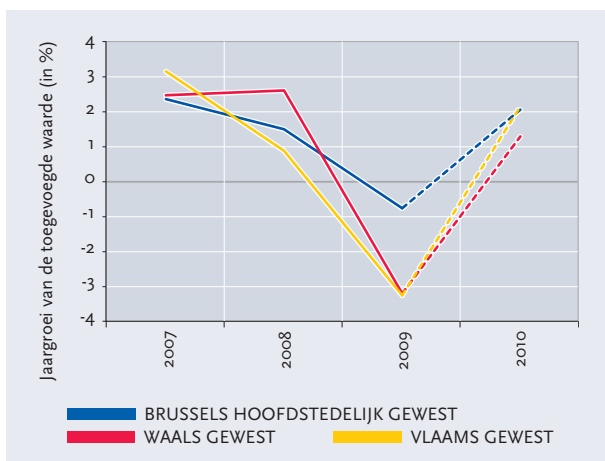
• Studie van de periode 2007 - 2010

Het verkrijgen van kwartaalreeksen maakt het onder andere mogelijk de crisisperiode meer in detail te analyseren en te vergelijken in welke mate, volgens welke chronologie en in welke sectoren de verschillende gewesten werden getroffen. De kwartaalreeksen die in deze paragraaf werden gebruikt voor de analyse van de periode 2007 – 2010, zijn de met de seizoenschommelingen gecorrigeerde reeksen die via het model zijn verkregen.

Om de vergelijkingen tussen de gewesten en de samengevoegde sectoren relevanter te maken, zijn de hier beschouwde getrimestrialiseerde gegevens de gegevens in kettingeuro.

De jaarlijkse groeipercentages tonen aan dat het Waalse en het Vlaams Gewest door de economische wereldcrisis duidelijk harder werden getroffen dan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Van 2008 tot 2009 daalde hun toegevoegde waarde met iets meer dan 3 %, terwijl die van het Brusselse gewest met minder dan 1 % zakte (grafiek 32). De door ons geraamde resultaten van 2010 zouden in het teken staan van het herstel van de economische activiteit voor de drie gewesten, met een vrij duidelijke convergentie op het vlak van de jaargegevens.

GRAFIEK 32 : Jaarevolutie van de gewestelijke toegevoegde waarden in kettingeuro, 2007 - 2010

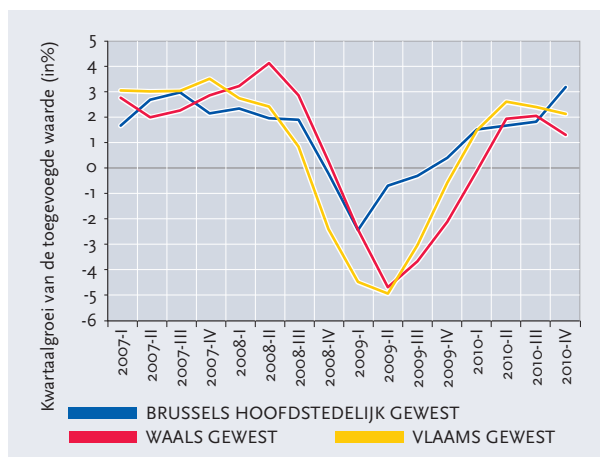
Bron : INR (2007-2009), BISA (2010)

Door de groeipercentages op jaarbasis van de drie-maandelijkse gewestelijke reeksen te analyseren (grafiek 33), kan de chronologie van de crisis worden ontleed. Men ziet dat de economische activiteit van het Waalse en Vlaams Gewest op een vrij gelijkaardige manier door de crisis werden getroffen, waarbij Vlaanderen lichtjes vooruitliep op de evoluties in Wallonië (met een half kwartaal ongeveer). De verschuivingen van de toegevoegde waarde van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn vergelijkbaar met de andere gewesten tot het tweede kwartaal van 2008, op welk ogenblik men een ommekeer van de groei van de Brusselse toegevoegde waarde vaststelt, terwijl de toe-

gevoegde waarden van de twee andere gewesten bleven afnemen. Bijgevolg had deze ommekeer in het gewest een kwartaal eerder plaats dan in Wallonië en Vlaanderen.

Dankzij deze snelle opleving werd de economische activiteit in Brussel minder hard getroffen. De groei op jaarbasis van zijn toegevoegde waarde kende zijn dieptepunt tijdens het eerste kwartaal van 2009 toen hij met bijna 2,5 % afnam. De impact van de economische crisis op de toegevoegde waarde van het Waalse en Vlaams Gewest werd het sterkst gevoeld tijdens het tweede kwartaal van 2009, in de loop waarvan de evolutie op jaarbasis in de buurt van -5 % lag.

GRAFIEK 33 : Evolutie op jaarbasis van de gewestelijke toegevoegde waarden in kettingeuro*, 2007 - 2010

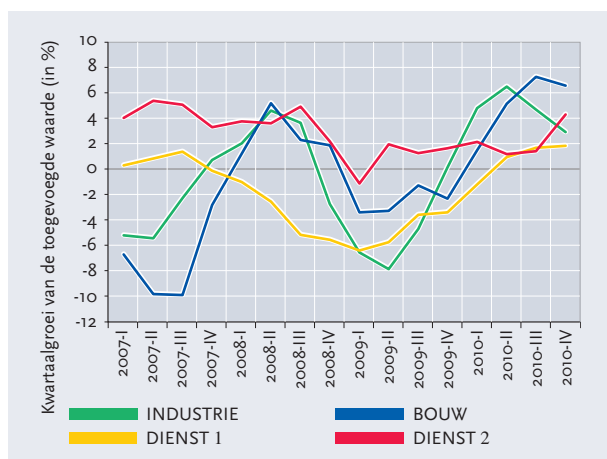

* Groei in vergelijking met het overeenkomstige kwartaal van het vorige jaar.
Bron : BISA

Aangezien de verdeling van het aandeel van elke samengevoegde economische sector in de toegevoegde waarde verschilt tussen de gewesten, verstrekt de analyse van de groeipercentages op jaarbasis van de getrimestrialiseerde toegevoegde waarden van de verschillende samengevoegde sectoren (grafiek 34 voor Brussel) nieuwe informatie.

De toegevoegde waarde van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in hoofdzaak samengesteld uit de samengevoegde sectoren die verbonden zijn aan de marktdiensten, begint minder snel te groeien vanaf eind 2007. Dit stemt overeen met het tijdstip waarop de evolutie op jaarbasis van de eerste samengevoegde sector van de marktdiensten (dienst 1) negatief is. Men kan zien dat het deze samengevoegde sector is die de crisisperiode in het gewest het meeste bepaalt. De bijdrage tot de groei in 2009 van de sectoren «handel en herstelling» en «vervoer en communicatie» bedraagt immers -1,2 %, terwijl die van de samengevoegde sector «dienst 2» +0,7 % bedraagt (cf. tabel 4).

GRAFIEK 34 : Evolutie op jaarbasis van de toegevoegde waarde van de samengevoegde sectoren in kettingeuro*, Brussel, 2007 - 2010

* Groei in vergelijking met hetzelfde kwartaal het vorige jaar.
Bron : BISA

De chronologie van de crisis lijkt verschillend tussen de sectoren «industrie» en «dienst 1». De toegevoegde waarde van de sector «industrie» kent immers een bruske piek wat betreft de daling van de toegevoegde waarde, terwijl de daling van de toegevoegde waarde van de tak «dienst 1» minder uitgesproken is op haar dieptepunt, maar gespreid is over een langere periode. Aangezien de industrie slechts een gering gedeelte van de Brusselse toegevoegde waarde vertegenwoordigt, is het dus wel degelijk het profiel van de eerste tak van de marktdiensten (dienst 1) dat in hoofdzaak de snelheid bepaalt van het globale traject van de crisis.

De Brusselse toegevoegde waarde bereikt haar diepte-

punt wanneer eind 2008 de financiële vennootschappen eveneens lijden onder de gevolgen van de crisis, wat een daling veroorzaakt van de toegevoegde waarde van de sector die verbonden is aan de financiële activiteiten en aan de diensten aan de ondernemingen, d.i. de kern van de samengevoegde sector «dienst 2».

De gevolgen van de crisis werden in het Waalse en het Vlaams Gewest gevoeld op ongeveer hetzelfde ogenblik als in Brussel, maar werden er harder gevoeld aangezien de industrie en de bouw er meer aanwezig zijn. Bovendien vond de opleving van de toegevoegde waarde van de marktdiensten die verbonden zijn aan de financiële activiteiten en aan de diensten aan de ondernemingen waarvan het Brusselse gewest in 2009 profiteerde, in die twee gewesten niet plaats. Dit verklaart ongetwijfeld de verschillende aard van deze diensten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in de twee andere gewesten. Het herstel van het Waalse en het Vlaams Gewest eind 2009 is toe te schrijven aan het herstel van de industriële activiteit en van de bouwactiviteit. In tegenstelling tot het Brusselse gewest worden de toegevoegde waarden van de twee andere gewesten dus gevormd door de baan van de sectoren «industrie» en «bouw».

In 2010 zou het herstel bevestigen van een positieve groei van de toegevoegde waarde die eind 2009 was begonnen in alle sectoren van de drie gewesten, met echter een later herstel in Brussel, waar de groei in volume van de toegevoegde waarde zich pas in het vierde kwartaal echt herstelde, onder impuls van de opleving van de diensten aan de ondernemingen en in mindere mate van de goede prestatie van de bouw. Daar tegenover staat dat de twee andere gewesten een meer middelmatig vierde kwartaal vertonen.

3.4. Conclusie

In het kader van de conjunctuurbarometer maakt het BISA viermaal per jaar een analyse van de evolutie van de economische activiteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Aangezien het gewestelijk BBP het beste criterium is om de globale economische activiteit weer te geven maar dit niet driemaandelijks beschikbaar is, besloot het BISA een trimestrialiseringsmodel van de gewestelijke toegevoegde waarde in te voeren. De doelstelling van dit document was het gebruikte model voor te stellen.

Het model trimestrialiseert de jaarwaarden van de gewestelijke toegevoegde waarden door zich te baseren op verwante reeksen die driemaandelijks beschikbaar zijn en die toestaan de kwartaal-evolutie van deze gewestelijke toegevoegde waarden te benaderen. De belangrijke bijzonderheid van dit model is dat behalve de informatie die door deze verwante reeksen wordt verschaft, een nationale kwartaalverplichting wordt opgelegd. Die maakt het mogelijk de ramingen van de kwartaalwaarden van de drie gewestelijke toegevoegde waarden te verbeteren door de verplichting op

te leggen dat de som van de driemaandelijks toegevoegde waarden van Brussel, Wallonië en Vlaanderen gelijk moet zijn aan de toegevoegde waarde van België, die driemaandelijks door de Nationale Bank van België wordt gepubliceerd.

Wegens de aard van het model worden automatisch reeksen van toegevoegde waarden voortgebracht die zijn gecorrigeerd met de seizoensschommelingen, wat een betrouwbare conjunctuuranalyse mogelijk maakt, waarbij een grote statistische samenhang wordt gegarandeerd in de verwerking van de reeksen in vergelijking met een naverwerking ad hoc.

De in dit dossier beschreven resultaten zijn de eerste die zijn verkregen met behulp van dit nieuwe conjunctuurinstrument en zouden in de nabije toekomst nog kunnen evolueren na de definitieve stabilisatie van dit instrument. In de toekomst zullen zij wezenlijk deel uitmaken van de conjunctuurpublicaties van het BISA.

Glossarium

• ARMA-model

Een ARMA-model (Autoregressive moving average) is een econometrisch model dat wordt gebruikt voor de beschrijving en de voorspelling van chronologische reeksen. Men maakt een model van een courante waarneming zoals een gewogen gemiddelde van een aantal gedane waarnemingen plus een gewogen gemiddelde van een aantal statistische fouten die op de betrokken data zijn gemaakt.

Formule : $Y_t = a_1 Y_{t-1} + \dots + a_p Y_{t-p} + b_0 e_t + b_1 e_{t-1} + \dots + b_q e_{t-q}$, waarbij Y_t de chronologische reeks is die een ARMA-model volgt (p,q), e_t de fouten en a_1, \dots, a_p en b_0, \dots, b_q constanten.

• Conjuncturenquête van de NBB

De NBB houdt maandelijks bij een panel bedrijfsleiders een kwalitatieve conjuncturenquête naar hun appreciatie van de huidige en toekomstige economische toestand. Deze enquête omvat heel gevarieerde vragen zoals hun beoordeling van hun voorraden en orderboeken, de evolutie hiervan en hun vooruitzichten op het vlak van tewerkstelling en de evolutie van de vraag. De berekening van elk van deze reeksen is in hoofdzaak gebaseerd op de som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een verhoging heeft opgegeven en het percentage dat een daling heeft opgegeven). Sinds 1 januari 2007 werd de omvang van het staal betreffende het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vergroot om beter verslag uit te brengen over de toestand in de hoofdstad.

• Driemaandelijks verschuiving

Een evolutie op kwartaalbasis vergelijkt de waarde van een grootheid met een tussenpoos van een kwartaal. Zo wordt driemaandelijks verschuiving van een variabele X tijdens een kwartaal T berekend volgens de volgende formule :

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-1}}{X_{T-1}}$$

• Interpolatie

Op basis van een functie waarvan de waarden op een aantal punten gekend zijn, maakt de interpolatie het mogelijk de waarde te benaderen die door deze functie wordt genomen op een ander willekeurig punt dat begrepen is tussen twee gekende punten.

• Jaarlijkse verschuiving

Een evolutie op jaarbasis vergelijkt de waarde van een grootheid op twee data die één jaar van elkaar gescheiden zijn. Zo wordt op basis van driemaandelijks gegevens de jaarlijkse verschuiving van een variabele X tijdens een gegeven kwartaal berekend volgens de volgende formule :

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-4}}{X_{T-4}}$$

• Kettingeuro's

«Middel om bij de berekening van diverse economische aggregaten (zoals bijvoorbeeld het bbp, de investeringen, de consumptie door gezinnen...) de volumegroei te bepalen en het effect van prijsveranderingen te elimineren.» (Bron : Glossarium NBB).

• Niet-werkende werkzoekende (NWWZ)

Personen zonder bezoldigde baan die als werkzoekenden zijn ingeschreven bij een openbare tewerkstellingsdienst (definitie Actiris).

• Procentpunt

Het procentpunt is de eenheid van het absolute verschil tussen twee in procenten uitgedrukte cijfers. Tussen een werkloosheidspercentage van 12,3 % het ene jaar en van 15,6 % het andere jaar is het verschil zodoende 3,4 procentpunten.

• Shift-share

Een shift-share-analyse bestaat erin een globaal groeiverschil (in ons geval tussen het gewest en het Rijk) te ontbinden in twee termen :

- een eerste zogenaamde structurele term veronderstelt dat de groeipercentages per tak diegene zijn die op nationaal vlak worden waargenomen, waarbij het verschil voor het gewest daarbij slechts voortvloeit uit het verschil van de wegen van de verschillende takken in de economische activiteit ;
- een tweede zogenaamde doelmatigheidsterm veronderstelt dat de wegen van elke tak gelijk zijn aan die welke op gewestelijk vlak worden waargenomen, waarbij het verschil voortvloeit uit het groeiverschil dat voor elk van de takken is waargenomen.

De eerste term meet het aandeel van het groeiverschil dat toe te schrijven is aan het feit dat de activiteitenstructuur verschillend is, de tweede term meet het aandeel van het groeiverschil dat toe te schrijven is aan de prestatieverschillen in de takken met een constante structuur.

• Tewerkstellingsgraad

De tewerkstellingsgraad wordt gedefinieerd als verhouding tussen de tewerkgestelde beroepsactieve bevolking en de bevolking op beroepsactieve leeftijd (doorgaans gedefinieerd als het aantal personen tussen 15 en 64 jaar).

• Tewerkgestelde actieve bevolking

«De tewerkgestelde actieve bevolking, zoals gedefinieerd door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB), omvat de personen (van maximaal 15 jaar oud) die (al was het maar 1 uur) gedurende een bepaalde week (referentieweek genoemd) hebben gewerkt, ongeacht of zij werknemers zijn, voor eigen rekening werken, werkgevers dan wel helpers in de onderneming of het gezinsbedrijf zijn. Zij omvat ook de personen die een betrekking bekleden, maar die tijdelijk afwezig zijn wegens een reden zoals ziekte (minder dan een jaar), betaalde vakantie, een zwangerschapsverlof, een arbeidsconflict, een opleiding, slechte weersomstandigheden,... De dienstplichtigen, de leerjongens en de bezoldigde stagiairs maken deel uit van de tewerkgestelde actieve bevolking (definitie INSEE).

De tewerkgestelde actieve bevolking van een gewest omvat alle werknemers die in dat gewest wonen. Niet te verwarren met de binnenlandse tewerkstelling, die alle personen omvat die op het grondgebied werken, ongeacht of zij er al dan niet werken.

• Uitstaande kredieten

Totaal bedrag van de kredieten die tot nu toe door de Belgische bankinstellingen zijn verstrekt aan de niet-financiële ondernemingen en waarvan de termijn nog niet is vervallen.

• Vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt

De vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt voorspelt de schommelingen op korte termijn van het onevenwicht tussen vraag en aanbod op de Brusselse arbeidsmarkt, dat geschat wordt met de conjunctuurcomponent van het aantal werkzoekenden in Brussel.

Hij wordt geraamd op basis van :

- de synthetische curve van de economische activiteit in Brussel, berekend door de Nationale Bank van België (NBB),
- de arbeidsvooruitzichten van de werkgevers in de bouwsector – werken van burgerlijke bouwkunde en wegenwerken in België;
- het verschil tussen het aantal ontvangen werkaanbiedingen en het aantal ingevulde vacatures op de Brusselse arbeidsmarkt, dat de aanpassings- of spanningsgraad op de arbeidsmarkt aangeeft.
- een dummy variabele die de beleidsaanpassingen inzake werkloosheid tussen midden 2006 en half 2007 weergeeft,

Het optimale voorspellende karakter is 13 maanden.

• «Win-Win»-banenplan

Het «Win-Win»-banenplan dat op 1 januari 2010 in werking trad, kent de werkgevers een tewerkstellingssubsidie toe die gedurende maximaal 12 maanden kan gaan tot 1 100 euro per maand, alsook een vermindering van de werkgeversbijdragen. Het «Win-Win»-plan loopt tot eind 2011, maar vanaf januari 2011 zullen de voornoemde voordelen worden verminderd (duur en bedrag van de tegemoetkoming).

Bronnen

- BNP Paribas, Economic Research Departement (februari 2011), «Conjunctuur – Wisselkoersen», BNP Paribas.
- Chow G.C. en Lin A. (1971), «Best linear unbiased interpolation, distribution, and extrapolation of time series by related series», Review of economics and statistics 53.
- DEXIA Bank (februari 2011), «Economische vooruitzichten», DEXIA Bank.
- Durbin J. en Koopman S.J. (2001), «Time series analysis by state space methods», Oxford statistical science series.
- European Commission, Economic and Financial Affairs (februari 2011), «Interim forecast-February 2011», Europese Commissie.
- European Commission, Economic and Financial Affairs (februari 2011), «Key indicators for the Euro Area», Europese Commissie.
- European Commission, Eurostat (februari 2011), «Eurostatistics – Data for short-term economic analysis», Eurostat.
- Europese Centrale Bank (november 2010), «Maandelijks Bulletin november 2010», Europese Centrale Bank.
- Europese Centrale Bank (januari 2011), «Maandelijks Bulletin januari 2011», Europese Centrale Bank.
- Europese Centrale Bank (februari 2011), «Maandelijks Bulletin februari 2011», Europese Centrale Bank.
- Europese Centrale Bank (maart 2011), «Maandelijks Bulletin maart 2011», Europese Centrale Bank.
- Federaal Planbureau (januari 2011), «Economische begroting – Economische vooruitzichten 2011», Federaal Planbureau.
- Federaal Planbureau (mei 2010), «Economische vooruitzichten 2010-2015», Federaal Planbureau.
- Fernández R.B. (1981), «A methodological note on the estimation of time series», Review of economics and statistics 63.
- Gómez V. (2010), «SSMMATLAB, a set of MATLAB programs for the statistical analysis of state space models».
- Gómez V. en Aparicio-Pérez F. (2009), «A new state-space methodology to disaggregate multivariate time series», Journal of time series analysis Vol.30 n°1.
- Internationaal Monetair Fonds (januari 2011), «Perspectives de l'économie mondiale - Mise à jour des principales projections», IMF.
- ING Bank, Financial Market Research (februari 2011), «Monthly Economic Update», ING Bank.
- Institut de Recherches Économiques et Sociales (Janvier 2011), «Perspectives économiques 2011», Regards économiques N°84.
- Lemoine M. en Pelgrin F. (2003), «Introduction aux modèles espace-état et au filtre de Kalman», Revue de l'OFCE 86.
- Nationale Bank van België (februari 2011), «Economische indicatoren voor België», Nationale Bank van België.
- Nationale Bank van België (november 2010), «Economische vooruitzichten voor België, herfst 2010», Nationale Bank van België.
- Nationale Bank van België (februari 2011), «Verslag 2010. Economische en financiële evolutie», Nationale Bank van België.
- Nationale Bank van België (februari 2011), «Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België», Nationale Bank van België.

Lijst van grafieken

GRAFIEK	1 : Evolutie van de wereldhandel en de industriële productie, 2004-2010	6
GRAFIEK	2 : Kwartaalverloop van het BBP in kettingeuro's	7
GRAFIEK	3 : Kwartaalevoluties van de componenten van het bbp, optiek uitgaven, België, 2006-2010	12
GRAFIEK	4 : Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, België, 2000-2010 (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)	13
GRAFIEK	5 : Conjuncturele evolutie van de nationale productie-index, industrie (2000=100)	16
GRAFIEK	6 : Conjuncturele evolutie van omzet, industrie, BHG (miljoen euro)	16
GRAFIEK	7 : Conjuncturele evolutie van de omzet, groothandel, BHG (miljoen euro)	17
GRAFIEK	8 : Conjuncturele evolutie van de omzet, kleinhandel, BHG (miljoen euro)	17
GRAFIEK	9 : Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)	17
GRAFIEK	10 : Conjuncturele evolutie van de omzet, bouw, BHG (miljoen euro)	18
GRAFIEK	11 : Evaluatie van de orderboekjes in de bouw, enquêteresultaten (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)	18
GRAFIEK	12 : Conjuncturele evolutie van de omzet, vervoer en communicatie, BHG (miljoen euro)	18
GRAFIEK	13 : Conjuncturele evolutie van de omzet, vastgoed, verhuring en diensten aan de ondernemingen, BHG (miljoen euro)	18
GRAFIEK	14 : Activiteitsvooruitzichten bij de diensten, enquêteresultaten (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)	19
GRAFIEK	15 : Referentievoet voor de bankbemiddelingsmarge	19
GRAFIEK	16 : Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen, België (miljoen euro)	19
GRAFIEK	17 : Jaarlijkse evolutie van het nettoaantal opgerichte ondernemingen (percentage)	20
GRAFIEK	18 : Evolutie van het aantal werknemers, 2004 - 2010	21
GRAFIEK	19 : Evolutie van het aantal gepresteerde uren in de uitzending sector	22
GRAFIEK	20 : Évolution du nombre de DEI à Bruxelles, 2000 - 2010	23
GRAFIEK	21 : Bijdrage tot de groei van het aantal NWWZ, per leeftijdsklasse en kwalificatieniveau	23
GRAFIEK	22 : Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, voortschrijdende gemiddelden	24
GRAFIEK	23 : Vergelijking van de vooruitlopende arbeidsmarktindicator met de conjunctuurcomponent van het aantal NWWZ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	25
GRAFIEK	24 : Vergelijking van de seizoensgebondenheid : Toegevoegde waarde/Omzet, België, 1995 - 2009	29
GRAFIEK	25 : Gewestelijke driemaandelijkse toegevoegde waarden, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010	32
GRAFIEK	26 : Driemaandelijkse toegevoegde waarde per samengevoegde sector, tegen lopende prijzen, Brussel, 1995 - 2010	33
GRAFIEK	27 : Ontbindingen tendens/seizoens-gebondenheid, industrie in Brussel, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010	33
GRAFIEK	28 : Ontbindingen tendens/seizoens-gebondenheid, Bouw in Brussel, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010	33
GRAFIEK	29 : Ontbindingen tendens/seizoens-gebondenheid, Dienst 1 in Brussel, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010	33

GRAFIEK	30 :	Ontbindingen tendens/seizoens-gebondenheid, Dienst 2 in Brussel, tegen lopende prijzen, 1995 - 2010	34
GRAFIEK	31 :	Vergelijking van de methoden van seizoensgebonden aanpassing betreffende de Belgische driemaandelijke toegevoegde waarde, tegen lopende prijzen, 2008 - 2009	34
GRAFIEK	32 :	Jaarevolutie van de gewestelijke toegevoegde waarden in kettingeuro, 2007 - 2010	35
GRAFIEK	33 :	Evolutie op jaarbasis van de gewestelijke toegevoegde waarden in kettingeuro, 2007 - 2010	35
GRAFIEK	34 :	Evolutie op jaarbasis van de toegevoegde waarde van de samengevoegde sectoren in kettingeuro, Brussel, 2007 - 2010	36

Lijst van tabellen

TABEL	1 :	Evolutie van de wisselkoers van de US dollar tegenover de euro	10
TABEL	2 :	Evolutie van het indexcijfer van de consumptieprijzen in België en in de eurozone	10
TABEL	3 :	Kerncijfers voor België	12
TABEL	4 :	Kerncijfers voor de evolutie van de belangrijkste economische sectoren in 2009, toegevoegde waarde in volume	14

© 2011 Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Alle rechten voorbehouden

V.U.: F. Résimont, Secretaris-generaal
Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest,
Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

IRIS Uitgaven – D/2011/6374/211

9 789078 580010

ISBN 9078580011